

Lietuvos piliečių parama Suomijai Žiemos kare, 1939 m. lapkričio 30 d. – 1940 m. kovo 12 d.

Dr. Audronė Janužytė

<https://orcid.org/0000-0001-6012-0598>

Mykolo Romerio universiteto Politikos mokslų institutas, Ateities g. 20, Vilnius

El. p. audrone_januzyte@mruni.eu

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjami Lietuvos piliečių pozicijos ir veiksmai dėl Žiemos karo, išskiriami jų teiktos paramos Suomijai tipai to meto lietuviškos medijos kontekste. Šio straipsnio naujumą atspindėtų du aspektai: 1) dalies Lietuvos piliečių veiksmai padėti Suomijai kare su Sovietų Sąjunga prieštaravo Lietuvos vyriausybės neutralumo politikai. Tai rodo, kad visuomenėje nebuvo bendro požiūrio, o kai kurių piliečių aktyvi prosuomiška pozicija sudarė galimybę nagrinėti Lietuvos politiką dėl SSRS ir Suomijos konflikto mikrolygmeniu, t. y. iš individualios perspektyvos; ir 2) Lietuvos piliečių parama Suomijai kare su SSRS nagrinėjama ir vertinama kaip pilietiškumo išraiška to meto autoritarinio režimo šalyje, nes reikėjo užimti aktyvią pilietinę poziciją, kuri nesutapo su Lietuvos vyriausybės politika.

Esminiai žodžiai: *Žiemos karas, Lietuvos piliečiai, lietuvių parama Suomijai, Suomija, Sovietų Sąjunga, Lietuvos vyriausybė.*

Abstract. The article examines positions and actions of citizens of Lithuania in view of the Winter War, and types of their assistance provided to Finland as seen in the Lithuanian media of the period. Novelty of the article is reflected by two aspects: 1) actions of some of the citizens of Lithuania in order to help Finland in the war against the Soviet Union were inconsistent with the neutralist policy of the Lithuanian government. It demonstrates that the society lacked a unified opinion, and an actively pro-Finnish position of some of the citizens of Lithuania allows examining the Lithuanian policy concerning the conflict between the USSR and Finland at the

micro level, i.e., from the individual perspective; and 2) the assistance of citizens of Lithuania to Finland in the war against the USSR is analysed and assessed as an expression of civic virtues in the country under the authoritarian regime at the time. It was necessary to take up an active civic position which clashed with the official policy of the Lithuanian government.

Keywords: *The Winter war, Lithuanian citizens, Lithuanian assistance to Finland, Finland, the Soviet Union, Lithuanian government.*

Įvadas

Konfliktiškame XX a. 4-ajame dešimtyje Baltijos šalys, susidurdamos su agresyvia Vokietijos ir Sovietų Sąjungos užsienio politika, turėjo objektyviai vertinti geopolitinę šalių padėtį ir imtis kolektyvinių veiksmų, siekdamas neutralizuoti kylančias karines grėsmes Baltijos jūros regione. 1938–1939 m. įvykiai Europoje rodo, kad šalys liko neutralios ir nesugebėjo padėti viena kitai karinės agresijos atveju. Tai atskleidžia Žiemos karas¹, kuriame Skandinavijos ir Baltijos valstybių, tarp jų ir Lietuvos, vyriausybės laikėsi neutraliteto. Remiantis 1939–1940 m. užsienio politikos tyrinėjimais, galima išskirti keletą neutraliteto politikos bendrų ir specifinių priežasčių, būdingų Lietuvai². Pirma priežastis kilo dėl Vilniaus ir Vilniaus krašto konflikto tarp Lietuvos ir Lenkijos, kuris trukdė sukurti kolektyvinę Baltijos šalių saugumo ar gynybos organizaciją (neskaitant ir 1934 m. įkurtos Baltijos Antantės tarp Lietuvos, Estijos ir Latvijos), galėjusia koordinuoti užsienio ir saugumo klausimus. Antra priežastis išplaukė iš tarptautinės politikos – žlugus bandymams Europoje sukurti kolektyvinio saugumo sistemą, Baltijos ir Skandinavijos valstybės ėmė orientotis į neutralumo politiką tarptautiniuose santykiuose. Trečia priežastis buvo Antrojo pasaulinio karo pradžia ir slaptieji 1939 m. rugpjūčio 23 d. ir rugsėjo 28 d. Ribentropo ir Molotovo protokolai, pagal kuriuos Lietuva, Latvija, Estija ir Suomija atiteko Sovietų Sąjungos, Lenkija – Vokietijos ir Sovietų Sąjungos įtakos sferai. 1939 m. rugsėjo 1 d. Vokietijai užpuolus Lenkiją, o Sovietų Sąjungai rugsėjo 17 d. pradėjus karo veiksmus prieš Lenkiją ir užėmus Vilnių, Lietuvos situacija tapo grėsminga, todėl jai teko laviruoti tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos. Po 1939 m. spalio 10 d. pasirašytos Lietuvos ir Sovietų Sąjungos Savitarpio pagalbos sutarties, taip pat šalyje įsikūrus sovietų karinėms bazėms su 20 000 karių, Lietuva iš esmės tapo Sovietų Sąjungos protektoratu, ir būtent tai kėlė pavojų jos savarankiškumui.

¹ Mokslinėje literatūroje 1939–1940 m. Suomijos ir SSRS karas vadinamas šiuo terminu, todėl šiame straipsnyje jis ir vartojamas.

² KASPARAVIČIUS, Algimantas. *Lietuva 1938–1939 m. Neutraliteto iliuzijos*. Vilnius: Baltos lankos, 2010, 391 p.; VILKELIS, Gintautas. *Lietuvos ir Lenkijos santykiai Tautų Sąjungoje*. Vilnius: Versus aureus, 2006, 232 p.; LIEKIS, Šarūnas. *1939: The Year That Changed Everything in Lithuanian History*. Amsterdam, New York: Rodopi, 2010, 386 p.

Siekiant neutralizuoti iš Sovietų Sąjungos kylančią grėsmę, Lietuvos vyriausybė vykdė neutralumo politiką. Valstybės ir vyriausybės vadovai metiniuose ir proginiuose pranešimuose, skirtuose Lietuvos visuomenei, viešai pabrėždavo, kad tarptautiniuose santykiuose ir karo tarp SSRS ir Suomijos atveju *griežtai* laikosi neutraliteto. Kyla klausimai, kurie suponavo šio straipsnio problemą, – kaip Lietuvos piliečiai vertino vyriausybės neutralitetą dėl Suomijos ir Sovietų Sąjungos karo? Ar Lietuvos vyriausybės ir piliečių pozicijos sutapo? Jei ne, kokių veiksmų jie ėmėsi šio ginkluoto konflikto atveju? Ir kokią poveikį darė to meto lietuvių medija jų pilietinei pozicijai – padėti Suomijai?

Straipsnio tikslas – išnagrinėti Lietuvos piliečių pozicijas ir veiksmus dėl Žiemos karo ir išskirti jų teiktos paramos Suomijai tipus to meto lietuvių žiniasklaidos kontekste. Straipsnyje Lietuvos piliečių parama Suomijai per Žiemos karą nagrinėjama naudojant dokumentų analizės, kokybinės turinio analizės ir lyginamojo tyrimo metodus. Dokumentų analizės tyrimo metodas naudojamas Lietuvos piliečių paramai Suomijai per karą su Sovietų Sąjunga identifikuoti. Lyginamasis tyrimo metodas naudojamas palyginti Lietuvos piliečių ir vyriausybės poziciją ir veiksmus konflikto atveju ir nurodyti sutampančius ir išsiskiriančius aspektus. Kokybinis turinio analizės tyrimo metodas leido išnagrinėti to meto straipsnius apie Suomijos ir SSRS karą lietuvių spaudoje ir išskirti dominuojančias temas. Šaltinius ir literatūrą pasirinktai problemai ir tikslui nagrinėti sudaro trys grupės. Pirmą grupę reprezentuoja Lietuvos piliečių 1939–1940 m. rašyti laišakai Suomijos konsului Lietuvoje Väinö Aarnio, kuriuose atsispindėjo to meto Lietuvos piliečių pozicijos ir veiksmai dėl paramos Suomijai, ir dokumentai apie lietuvius savanorius, kurie kovojo Žiemos kare³. Antrai grupei priskiriami to meto diplomatiniai pranešimai ir tyrinėjimai, kuriuose atsiskleidė Lietuvos delegacijos elgsena Tautų Sąjungoje, svarstant SSRS pašalinimo dėl karinės agresijos prieš Suomiją klausimą⁴. Trečią grupę sudaro to meto pranešimai ir politinės publicistikos straipsniai, spausdinti Lietuvos vyriausybės oficialiame dienraštyje „Lietuvos aidas“, militariniuose

³ Suomijos užsienio reikalų ministerijos tarpukario Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje veikusiu konsulatų korespondencijos dokumentai saugomi Joensū (Joensuu) regiono archyve: *Joensuun Maakunta-Arkisto* (toliau – JOMA). Ulkoministeriön arkisto. Kaunasin konsulinvirasto, kirjeistö 1939–1940. F. 1. Lietuvių savanorių, dalyvavusių Žiemos kare, dokumentai saugomi Helsinkio karo archyve: *Sota-Arkisto, Helsinki*. Osasto sisu: Henkilötietokaavakkeita 1940. Straipsnio autorė publikavo dokumentus leidinyje: *Žiemos karas ir Lietuva (dokumentų rinkinys) = Talvisota ja Liettua (dokumenttien kokoelma) = Winter War and Lithuania (Collection of Documents)*. Sudarė A. Janužytė. Vilnius: VPU leidykla, 1997, 135 p. Plačiau apie straipsnio autorės rastus dokumentus Suomijos archyvuose žr. JANUŽYTĖ, Audronė. Lituaništinė medžiaga Suomijos archyvuose: Lietuva ir Žiemos Karas. *Lituanistika pasaulyje šiandien: darbai ir problemos* 3. Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 115–124.

⁴ Lietuvos užsienio reikalų ministerijos dokumentai: *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – LCVA). F. 383, ap. 7, b. 1114, 2114; Plačiau apie Lietuvos delegaciją Tautų Sąjungoje žr. VILKELIS, Gintautas. *Lietuvos ir Lenkijos santykiai Tautų Sąjungoje*. Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 186–194.

žurnaluose ir laikraščiuose „Trimitas“, „Karys“ ir „Kardas“⁵, kurie parodė konflikto pateikimo plačiam Lietuvos visuomenei esminius bruožus.

Lietuvos delegacija Tautų Sąjungoje (1939 m. gruodžio 14 d.)

Jau 1939 m. lapkričio 30 d. dienraščio „Lietuvos aidas“ vedamuosiuose puslapiuose pasirodė pirmieji pranešimai apie SSRS notą suomiams ir pradėtą karą su Suomija⁶. Suomija apkaltino SSRS pradėjus karinius veiksmus prieš ją. SSRS kaltino Suomiją dėl karinių provokacijų suomių ir sovietų pasienyje lapkričio 26 d., kurių metu žuvo 4 ir buvo sužeista 10 sovietų karių, dėl to SSRS paskelbė notą ir nutraukė diplomatinis santykius, taip pat 1934 m. Nepuolimo sutartį tarp Suomijos ir SSRS, tačiau neigė karinio išpuolio prieš Suomiją faktą⁷. Suomija atmetė kaltinimus dėl karinių incidentų prieš sovietų karių valstybių pasienyje ir atsisakė vykdyti SSRS notos reikalavimus. Tai buvo vertinama kaip bręstančio konflikto priežastis tarp Suomijos ir SSRS⁸. Nuo gruodžio 4 d. pagrindinė tema tapo suomių kreipimosi dėl sovietų karinės agresijos į Tautų Sąjungą svarstymas. Tautų Sąjungos sprendimą sušaukti ir svarstyti suomių kreipimąsi Tarybos

⁵ „Lietuvos aidas“ – iki 1918 m. Lietuvos Tarybos, 1928–1940 m. Lietuvos vyriausybės ir Lietuvių tautininkų sąjungos oficiozinis laikraštis. Iki 1918 m. spalio ėjo tris kartus per savaitę, 1935–1939 m. – kiekvieną dieną, turėjo rytinę ir vakarinę laidas, 1939 m. gegužės–gruodžio mėn. – rytinę, dieninę ir vakarinę laidas, 1940 m. – rytinę ir dieninę laidas. Rašė apie šalies politiką, ekonomiką, kultūrą, užsienio įvykius. Turėjo korespondentų užsienio šalių sostinėse. Tiražas – 90 tūkst. egzempliorių (1939 m.). ŽEIMANTAS, Vytautas. Lietuvos aidas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [žiūrėta 2021 06 22]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-aidas/>; „Trimitas“ (1920–1940 m.) – savaitinis Lietuvos šaulių sąjungos ir patriotinės visuomenės laikraštis-žurnalas. Tiražas – 32 tūkst. egzempliorių (1940 m.). Publikavo straipsnius ne tik apie šaulių veiklą ir karo tematikos klausimus, bet ir apie Lietuvos politinio gyvenimo aktualijas, užsienio šalių įvykius. Trimitas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [žiūrėta 2021 05 14]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/trimitas-2/>; „Karys“ (1919–1940 m.) – Lietuvos kariuomenės savaitinis laikraštis. Nuo 1919 m. leido Krašto apsaugos ministerija, nuo 1929 m. – Lietuvos kariuomenės vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius. Laikraštis buvo skirtas kariams, jaunimui ir visuomenei. Spausdino karo tematikos, Lietuvos istorijos straipsnius, grožinės literatūros kūrinius. Tiražas – 33 tūkst. egzempliorių (1940 m.). URBONAS, Vytas. Karys. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [žiūrėta 2021 05 14]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/karys-1/>; „Kardas“ – Lietuvos karininkų laikraštis – žurnalas. 1925–1932 m. leido Karo mokslo draugija (iki 1928 m. dvisavaitinis laikraštis, 1929–1933 m. – mėnesinis laikraštis pavadinimu „Karo mokslo draugijos žinios“, kaip žurnalo „Mūsų žinynas“ priedas), 1933–1940 m. – Lietuvos karininkų ramovė (dvisavaitinis žurnalas). Publikavo straipsnius apie karybą, karo istoriją, ginkluotę, karininkų rengimo ir auklėjimo klausimus. Tiražas – 32 tūkst. egzempliorių (1940 m.). URBONAS, Vytas. Kardas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [žiūrėta 2021 05 14]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/kardas-3/>.

⁶ Suomijoje karo veiksmai. *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939, lapkričio 30, Nr. 736 (5138), p. 1.

⁷ SSSR nutraukė diplomatinis santykius su Suomija. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, lapkričio 30, Nr. 734 (5136), p. 1; SSRS kariuomenė peržengė Suomijos sieną. *Lietuvos aidas*, 1939, lapkričio 30, Nr. 735 (5137), p. 1; Politikos apžvalga. *Karys*, 1939, lapkričio 30, Nr. 56 (1076), p. 1411.

⁸ BAGDONAS, M. Aiškėja karo tikslas. *Trimitas*, 1939, lapkričio 30, Nr. Nr. 48 (989), p. 1162; Įvairios žinios. Užsienyje: Molotovas įteikė Suomijai SSRS notą. *Ten pat*, p. 1700.

posėdyje gruodžio 7 d. ir gruodžio 11 d. Asamblėjos posėdyje SSRS sutiko nepalankiai⁹. SSRS užsienio reikalų komisaras Viačeslavas Molotovas (*Vyacheslav Molotov*) išsiuntė notą Tautų Sąjungai, kuri skelbė, kad SSRS negrasino karu ir nekariavo su Suomija, todėl jeigu būtų sušaukti posėdžiai, ji atsisakytų dalyvauti, buvo pagrasinta net išstoti iš Tautų Sąjungos¹⁰. Gruodžio 10 d. Suomijos parlamentas kreipėsi į pasaulio valstybes dėl paramos kare su SSRS¹¹. Lietuvių žiniasklaida, remdamasi užsienio spaudos agentūrų pranešimais, apie konflikto svarstymą Tautų Sąjungoje rašė gana santūriai ir pateikė daugiausia bendro pobūdžio informaciją apie konfliktuojančių valstybių pozicijas.

Tautų Sąjungoje svarstant suomių klausimą dėl SSRS karinės agresijos, Lietuva turėjo apsispręsti, kokią poziciją užimti. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos dokumentai rodo, kad Lietuvos delegacija, vadovaujama Lietuvos nepaprastojo pasiuntinio ir įgaliotojo ministro prie Tautų Sąjungos Jurgio Savickio, veikė pagal konkrečius užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio nurodymus. Pagal juos Lietuvos delegacija privalėjo laikytis neutraliai tiek Suomijos, tiek SSRS atžvilgiu, t. y. neginti ir neremti Suomijos, derinti pozicijas su latviais, estais, rusais ir nebalsuoti dėl SSRS pašalinimo iš Tautų Sąjungos organizacijos¹². 1939 m. gruodžio 14 d. Tautų Sąjungos Asamblėjoje balsuojant už SSRS pašalinimą iš Tautų Sąjungos, Lietuva „susilaikė“. Balsavimo duomenys rodo, kad 31 valstybė balsavo „už“ SSRS pašalinimą iš Tautų Sąjungos organizacijos, o 10 valstybių „susilaikė“, tarp jų – trys Skandinavijos šalys (Švedija, Norvegija ir Danija), trys Baltijos valstybės (Lietuva, Latvija ir Estija), Bulgarija, Šveicarija, Meksika ir Kinija¹³. Po balsavimo Lietuva, Latvija ir Estija pateikė bendrą pareiškimą, kuriame nurodė priežastį, kodėl balsavimo metu jos priėmė sprendimą „susilaikyti“. Priežastis buvo ta, kad jos nedalyvavo specialiosios 13-osios komisijos, kurioje buvo svarstomas SSRS pašalinimo iš Tautų Sąjungos klausimas, debatuose¹⁴. Iš pareiškimo aiškėja, kad Baltijos valstybės dar iki balsavimo dėl SSRS narystės Tautų Sąjungoje elgėsi itin atsargiai ir vengė dalyvauti oficialiose diskusijose, kad SSRS neturėtų preteksto jas apkaltinti,

⁹ SSRS paktas su Kuusineno vyriausybe: Helsinkis. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 3, Nr. 743 (5145), p. 1; „Dramatiška Suomijos padėtis“. Reichas palankiai žiūrės į Kuusineno vyriausybę ir smarkiai puola Švedijos užs. reik. min. Sandlerį. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 4, Nr. 744 (5146), p. 1; Suomijos nota Tautų Sąjungai. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 4, Nr. 744 (5146), p. 2.

¹⁰ Molotovo nota Tautų S-jai. SSSR Tarybos posėdyje nedalyvaus. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 5, Nr. 747 (5149), p. 1; Įvairios žinios: Užsienyje. *Trimitas*, 1939, gruodžio 6, Nr. 49 (990), p. 1195; Politikos apžvalga. *Karys*, 1939, gruodžio 7, Nr. 57 (1077), p. 1441; Ką SSRS atsakė Tautų Sąjungai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 13, Nr. 765 (5167), p. 1.

¹¹ Suomių parlamento atsišaukimas į tautą, kariuomenę ir pasaulį. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 11, Nr. 760 (5162), p. 2; Karo veiksmai: Šiaurės fronte. *Karys*, 1939, gruodžio 14, Nr. 58 (1078), p. 1465.

¹² 1939 12 04 Lietuvos užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio telegrama Ženevon. LCVA. F. 383, ap. 7, b. 1114, l. 21.

¹³ 1939 12 17 1939 metų Asamblėja (suomių skundas). J. Savickio pranešimas Užsienio reikalų ministrui J. Urbšiui. LCVA. F. 383, ap. 7, b. 2114, l. 6; VILKELIS, Gintautas. Lietuva ir Tautų Sąjunga. *Lituanistika*, 1994, Nr. 2 (18), p. 54.

¹⁴ 1939 12 17 1939 metų Asamblėja (suomių skundas). J. Savickio pranešimas Užsienio reikalų ministrui J. Urbšiui. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 2114, l. 5.

kad palaiko Suomiją. Kita vertus, toks paaiškinimas neįtikino daugumos diplomatų. Po balsavimo Baltijos valstybių delegacijos pajuto diplomatinę izoliaciją, santykių atšalimą ir įtarumą, bendraujant su užsienio valstybių atstovais. Dar daugiau – jie jautėsi praradę pasitikėjimą, nes buvo vertinami kaip „rusų agentai“ be teisės laisvai veikti ir priimti sprendimus¹⁵. Nuolatinis Suomijos atstovas Tautų Sąjungoje Rudolfas Holstis (*Rudolf Holsti*) Asamblėjos kuluaruose ironiškai juokavo apie Baltijos valstybes: „Pusryčiams rusai sudorojo Estiją, pietums – Latviją su Lietuva, o dabar deserto ieško Suomijoje.“¹⁶ Baltijos valstybių sprendimas „susilaikyti“ suomiams nebuvo netikėtas. Daugiau nerimo kėlė tai, kad Lietuva, Latvija ir Estija nebalsuotų „prieš“ SSRS pašalinimą iš Tautų Sąjungos organizacijos¹⁷. Rudolfas Holstis pokalbyje su Jurgiu Savickiu faktą, kad Lietuva užėmė neutralią poziciją, vertino kaip objektyviai susiklosčiusią aplinkybę, t. y., įsikūrus šalyje sovietų karinėms bazėms, lietuviai neturėjo kitos išeities, kaip elgtis santūriai ir nešališkai. Tačiau jiems daugiau nerimo kėlė švedų užimta neutrali pozicija ir estų neutralumo nesilaikymas. Suomijos saugumo institucijų duomenimis, sovietų lėktuvai apšaudė šalies miestus iš įsikūrusių sovietų karinių bazių Estijoje. To fakto neneigė ir estai, kad sovietai vykdė karinius veiksmus prieš Suomiją iš jiems išnuomotų karinių bazių Estijoje¹⁸, dėl to diplomatiniai santykiai su estais atšalo¹⁹. Visgi reikia pažymėti, kad Baltijos ir Skandinavijos šalių, ypač švedų ir estų, poziciją „susilaikyti“ balsuojant dėl Sovietų Sąjungos pašalinimo iš Tautų Sąjungos skaudžiai išgyveno suomiai. Skandinavijos valstybių parama Suomijai buvo ypač svarbi, nes per jų teritorijas turėjo vykti karinis tranzitas į Suomiją. Suomiai suprato, kad be Skandinavijos valstybių pagalbos kovoti su SSRS bus sudėtinga. Sovietų Sąjungos diplomatų reakcija į Baltijos valstybių bendrą poziciją susilaikyti per balsavimą dėl jų pašalinimo iš Tautų Sąjungos buvo santūri. Tai patvirtina per 1939 m. gruodžio 20 d. SSRS užsienio reikalų liaudies komisaro Viačeslavo Molotovo pokalbį su Lietuvos pasiuntiniu Maskvoje Ladu Natkevičiumi išsakyta nuomonė, kad iš Baltijos valstybių Tautų Sąjungoje jie tikėjosi kitokio sprendimo, tačiau tai buvo „jūsų reikalas“ (rusiškai *eto vaše dielo*). L. Natkevičiui susidarė įspūdis, kad būtų buvę geriau visai nedalyvauti balsavime dėl SSRS pašalinimo iš Tautų Sąjungos organizacijos²⁰. Lietuvių žiniasklaida apie SSRS pašalinimą iš Tautų

¹⁵ 1939 12 15 V. komisija – Asamblėjos pakaitalas. J. Savickio pranešimas Užsienio reikalų ministrui J. Urbšiiui. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 2114, l. 12.

¹⁶ *Ten pat*, l. 10.

¹⁷ 1939 12 17 1939 metų Asamblėja (suomių skundas). J. Savickio pranešimas Užsienio reikalų ministrui J. Urbšiiui. LCVA f. 383, ap. 7, b. 2114, l. 6.

¹⁸ Estijos neutralumas SSSR Suomijos konflikto atžvilgiu – kokių žinių Taline turima iš Suomijos: telefoninis pranešimas iš Talino. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 8, Nr. 755 (5157), p. 1.

¹⁹ 1939 12 15 V. komisija – Asamblėjos pakaitalas. J. Savickio pranešimas Užsienio reikalų ministrui J. Urbšiiui. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 2114, l. 10.

²⁰ 1939 12 20 Lado Natkevičiaus pranešimas Lietuvos užsienio reikalų ministrui Juozui Urbšiiui. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 1114, l. 1.

Sajungos ir Baltijos valstybių poziciją balsuojant susilaikyti apsiribojo fakto konstatavimu²¹, tačiau tam tikros simpatijos Suomijai ir jos palaikymas buvo reiškiamas²².

Baltijos valstybių neutrali pozicija nepasikeitė ir po Tautų Sąjungos Asamblėjos. Tai rodo faktas, kad Tautų Sąjungos generalinis sekretorius Josefas Avenolis (*Josef Avenol*) gruodžio 18 d. kreipėsi į Baltijos valstybes su prašymu padėti Suomijai, tačiau po konsultacijų Baltijos valstybės vieningai nutarė ignoruoti prašymą, o jeigu būtų pareikalauta aiškaus atsakymo, atsakyti neigiamai dėl paramos Suomijai²³. Tai, kad Lietuvos užsienio politika tapo priklausoma nuo Sovietų Sąjungos, iškalbingai iliustruoja šis faktas – kai 1939 m. gruodžio 30 d. sovietų užsienio reikalų viceministras Vladimiras Potiomkinas (*Vladimir Patemkin*) kreipėsi į Lietuvos pasiuntinio patarėją Maskvoje Joną Bagdoną patvirtinti iš Prancūzijos gautą informaciją, ar lenkų generolas Vladyslavas Sikorskis (*Wladyslaw Sikorski*), remiant Prancūzijai, organizuoja Lietuvoje internuotų 10 000 lenkų karių būrį prieš juos kare su Suomija. Po trijų dienų iš Lietuvos užsienio reikalų ministro J. Urbšio gavo paneigimą, kad informacija yra klaidinga, o jei ateityje būtų sužinota apie tai, nedelsiant informuotų sovietus²⁴. 1940 m. sausio 11 d. J. Urbšys Tautininkų sąjungos susirinkime pabrėžė, kad Lietuva yra Sovietų Sąjungos sąjungininkė ir *visa versa*²⁵. Faktai rodo, kad Lietuvos vyriausybė Suomijos ir SSRS kare siekė išlikti neutrali, kad nesudarytų preteksto SSRS apkaltinti Lietuvą prosuomiška laikysena ir pradėti agresyvios politikos prieš ją pačią. Todėl Lietuvos spaudos puslapiuose buvo pabrėžiama, kad Lietuva griežtai vykdo neutralumo politiką tiek su Vakarų, tiek su Rytų kaimyninėmis šalimis ir užima neutralią poziciją konflikto atvejais²⁶.

Lietuvių spaudoje apie Tautų Sąjungos rezoliuciją teikti paramą Suomijai ir generalinio sekretoriaus J. Avenolio kreipimąsi į Baltijos valstybes dėl pagalbos Suomijai nebuvo užsiminta²⁷. Lietuviškų leidinių puslapiuose pasirodė žinučių, kad Švedija ir Norvegija, atsiliepdamos į Tautų Sąjungos prašymą padėti Suomijai, morališkai ją palaikė ir teikė finansinę paramą, nepažeisdamos neutralumo, nes, remiantis SSRS

²¹ SSRS išbraukta iš Tautų S-gos. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 15, Nr. 771 (5173), p. 1.

²² BAGDONAS, M. Suomijos karinės jėgos. *Trimitas*, 1939, gruodžio 22, Nr. 51–52 (992–993), p. 1236.

²³ VILKELIS, Gintautas. Lietuva ir Tautų Sąjunga. *Lituanistika*, 1994, Nr. 2 (18), p. 54; VILKELIS, Gintautas. *Lietuvos ir Lenkijos santykiai Tautų Sąjungoje*. Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 194.

²⁴ LIEKIS, Šarūnas. 1939: *The Year That Changed Everything in Lithuanian History*. Amsterdam, New York: Rodopi, 2010, p. 238.

²⁵ Būdingas mūsų užsienio politikos bruožas – teisės pradai. Užsienio reikalų ministro J. Urbšio kalba lietuvių Tautininkų S-gos susirinkime. *Trimitas*, 1940, sausio 11, Nr. 2 (995), p. 34.

²⁶ SENKUS, J. Lietuva 1939 metais. *Trimitas*, 1940, sausio 4, p. 12, Nr. 1 (994), p. 12.

²⁷ Lietuvių leidiniuose buvo rašoma, kad generalinis sekretorius kreipėsi į visas Tautų Sąjungos valstybes nares dėl pagalbos Suomijai ir tik mažiau nei pusė, t. y. 22, atsakė. Daugumos atsakymai buvo nepalankūs Suomijai. Paramą sutiko teikti 18 valstybių, iš jų karinę pagalbą – Didžioji Britanija ir Prancūzija, Pietų Afrikos Sąjunga pažadėjo nusiųsti karinių lėktuvų, o Argentina – 50 tūkst. tonų javų Suomijai. JAV parama Suomijai. Ženeva. *Lietuvos aidas*, 1940, sausio 11, Nr. 17 (5226), p. 2; Įvairios žinios: Užsienyje. *Trimitas*, 1940, vasario 15, Nr. 7 (1000), p. 171; Tautų sąjunga nesuorganizuos kolektyvinės pagalbos Suomijai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, vasario 13, Nr. 72 (5281), p. 1.

pareiškimais, ji nevykdė karinės agresijos prieš Suomiją, todėl šalys galėjo teikti įvairią paramą²⁸. Iš žiniasklaidos sužinome, kad sausio 5 d. SSRS įteikė notas Švedijai ir Norvegijai dėl antisovietinių straipsnių, finansinės paramos, ginklų tranzito ir savanorių vykimo į Suomiją ir apkaltino, kad nesilaiko neutralumo. Švedų ir norvegų vyriausybės neneigė fakto dėl medijose reiškiamos simpatijos Suomijai, tačiau finansinės paramos teikimas Suomijai ir savanorių vykimas į šią šalį vyko privačia iniciatyva, o ginklų ir įvairių prekių tranzitas per jų šalis nepažeidė tarptautinės teisės ir neutralumo principų. Remiantis TASS pranešimu, Švedijos ir Norvegijos vyriausybių argumentai netenkino SSRS vyriausybės, ir tai galėjo būti pagrindas konfliktui tarp valstybių kilti²⁹. 1940 m. sausio 11 d. Švedijos karalius Gustavas V, atidarydamas parlamento sesiją, kalbėjo, kad karinis konfliktas tarp Suomijos ir SSRS smarkiai sujaudino švedų tautą ir ji teiks Suomijai materialinę ir humanitarinę paramą³⁰.

Lietuvos piliečių parama Suomijai

Dalis tarptautinės bendruomenės aktyviai reiškė palaikymą Suomijai kare su SSRS. Po Sovietų Sąjungos pašalinimo iš Tautų Sąjungos organizacijos Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje, Šveicarijoje, JAV, Meksikoje ir Skandinavijos šalyse ėmė kurtis paramos Suomijai komitetai. Lietuviškos spaudos puslapiuose buvo rašoma apie studentų, palaikančių Suomiją, demonstracijas Italijoje, Belgijoje ir Vengrijoje. Gruodžio pradžioje Romoje vyko trys italų studentų demonstracijos prie Suomijos pasiuntinybės (dėl to buvo atšauktas SSRS ambasadorius Romoje³¹), gruodžio 7 d. vyko studentų demonstracija Briuselyje, gruodžio 10 d. ir 12 d. 1 500 studentų organizavo manifestaciją Budapešte³². Kilo įvairių prosuomiškų iniciatyvų, pavyzdžiui, Paryžiaus miesto tarybos nariai pasiūlė Maskvos gatvę pervadinti Helsinkio vardu³³. Ne išimtis buvo ir Lietuva. Joensū (*Joensuu*) regiono archyvo dokumentai rodo, kad dalis Lietuvos piliečių SSRS Suomijos užpuolimą vertino kaip karinę agresiją, o suomių pasipriešinimą – kaip kovą

²⁸ GIRIUS, V. Kariaujantieji ir neutralieji. *Kardas*, 1940, vasario 1, Nr. 3 (327), p. 72.

²⁹ SSSR protesto deklaracijos Švedijai ir Norvegijai. Dėl paramos tiekimo Suomijai, savanorių telkimo, kurstančių spaudos kompanijų ir gabenimų Suomijon ginklų praleidimo. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, sausio 15, Nr. 22 (5231), p. 1.

³⁰ Švedijos krašto saugumo reikalas – pirmaeilis. Karaliaus kalba atidarant parlamentą. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940.01.12, Nr. 18 (5227), p. 1.

³¹ Smulkios žinios. Roma. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, sausio 2, Nr. 2 (5211), p. 2.

³² Romoje demonstruojama už Suomiją. *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 4, Nr. 745 (5147), p. 1; Italija. Tebedemonstruoja studentai už Suomiją. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 6, Nr. 749 (5151), p. 3; Belgija. Studentų manifestacijos už Suomiją. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 8, Nr. 755 (5157), p. 3; SSSR Suomijos konfliktui. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 10, Nr. 759 (5162), p. 1; Vengrų simpatijos suomiams. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 11, Nr. 760 (5162), p. 2; Tautų Sąjungos nariai siunčia į Suomiją kariuomenes? *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 13, Nr. 767 (5169), p. 1.

³³ Žinios iš visur: Prancūzija. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 12, Nr. 762 (5164), p. 3.

už valstybingumą ir, priešingai nei politikai, jie užėmė aktyvią prosuomišką poziciją. Lietuvos piliečių paramą Suomijai galima skirti į kelis tipus.

Moralinė parama

Nuo pat karo pradžios gyventojai iš įvairių miestų, miestelių ir kaimų siuntė užuojautos ir suomių palaikančius prieš sovietų agresiją telegramas, atvirlaiškius ir laiškus, adresuotus Suomijos konsului Väinö Aarnio ir vyriausiajam kariuomenės vadui maršalui Karlui Gustavui Emiliui Manerheimui (*Carl Gustaf Emil Mannerheim*). Minėtina, kad juos siuntė V. Petravičiaus vardu Kauno „Aušros“ berniukų gimnazijos VIII c klasės mokiniai, atsargos karininkas Bonifacas Ramanauskas ir Algirdas Gustaitis iš Kauno, žinoma suomių literatūros vertėja Antonija Žagrakalienė kartu su vyru Juozu Žagrakaliu iš Zarasų, ukrainiečių grupelė iš Kauno ir kiti³⁴. Kalbant apie atjautą ir palaikymą Suomijai, galima išskirti keletą esminių aspektų: 1) visi vieningai užjautė suomių kovoje su sovietais. 1939 m. gruodžio 7 d. laiške teigiama, kad „Lietuvoje visi žmonės simpatizuoja Suomijai“, o Algirdo Gustaičio nuomone, „drąsumas ir karžygiškumas, kurį dabar rodo suomiai, gali būti pavyzdžiu net lietuviams“³⁵; 2) suomių pasipriešinimas karinei agresijai buvo vertinamas kaip kova už Suomijos nepriklausomybę. Mokytojas Algirdas Bielinis iš Prienų kaimo, atsargos karininkas Bonifacas Ramanauskas ir kunigas dr. Jonas Vėlūtis, Aleksandras Gembickas laiškuose pabrėžė, jog suomiai kovoja už Nepriklausomybę ir laisvę. A. Bielinio nuomone, „[...] tauta, kuri negina savo laisvės, neverta gyventi“³⁶; 3) suomių pasipriešinimą vadino didvyriškumo pavyzdžiu kitoms tautoms. 1940 m. sausio 8 d. laiške Kauno „Aušros“ berniukų gimnazijos mokiniai rašė: „[...] Jūsų herojiški žygiai yra jau įamžinti istorijos puslapiuos, karšta tautos ir Tėvynės meilė liks visiems amžiams pavyzdžiu“³⁷; ir 4) reiškė viltį, kad suomiai nugalės sovietus ir apgins šalies suverenitetą. 1939 m. gruodžio 6 d. Antonija Žagrakalienė rašė: „[...] reiškiamo viltį, kad ryžtinga suomių tauta nugalės visas sunkenybes ir išlaikys savo kraštą laisvą ir nepriklausomą [...]“³⁸

³⁴ Joensū (*Joensuu*) regiono archyve iš viso yra 34 korespondencijos iš Lietuvos vienetai.

³⁵ 1939 12 07 Laiškas Suomijos konsului Kaune; 1939 12 05 Algirdo Gustaičio atvirlaiškis Suomijos konsului Kaune. *JOMA. Ulkoministeriön arkisto. Kaunasin konsulinvirasto, kirjeistö 1939. F. 1, No. 244*; [be dokumento numerio]. *Žiemos karas ir Lietuva (dokumentų rinkinys) = Talvisota ja Liettua (dokumenttien kokoelma) = Winter War and Lithuania (Collection of Documents)*. Sudarė A. Janužytė. Vilnius: VPU leidykla, 1997, p. 61, 63.

³⁶ 1939 12 05 Bonifaco Ramanausko laiškas Suomijos konsului Kaune; 1940 01 08 Algirdo Bielinio laiškas Suomijos konsului Kaune; 1940 03 14 Kunigo dr. Jono Vėlučio laiškas Suomijos konsului Kaune. *Ten pat*, kirjeistö 1939–1940. F. 1, No. 14, 24, 61; *Ten pat*, 60, 70–71, 85.

³⁷ 1940 01 08 „Aušros“ berniukų gimnazijos VIII c klasės mokinių laiškas Suomijos konsului Kaune. *Ten pat*, No. 7; *Ten pat*, p. 72.

³⁸ 1939 12 06 Antonijos Žagrakalienės laiškas Suomijos konsului Kaune. *Ten pat*, kirjeistö 1939. F. 1, No. 245; *Ten pat*, p. 62.

Užsienio žiniasklaida dėl SSRS ir Suomijos konflikto pasidalijo į dvi pagal palaikančią konflikto šalį grupes. Suomiją palaikančių šalių – Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Nyderlandų, Belgijos, Danijos, Švedijos, Norvegijos ir JAV – spaudoje buvo reiškiamos užuojautos, simpatijos ir paramos suomių tautai žinutės³⁹. SSRS veiksams pritariančioje Vokietijos žiniasklaidoje buvo skelbiama, kad suomia, palaikomi britų ir prancūzų, nenorėjo susitarti su SSRS ir eskalavo konfliktą, todėl buvo atsakingi už šį konfliktą⁴⁰. Bijodami, kad, karui išsiplėtus Skandinavijos regione, netektų geležies rūdos žaliavų iš Švedijos (50 proc. geležies rūdos Vokietija importavo iš Švedijos), reikalingų vokiečių karinei pramonei ir kariniams veiksams vykdyti, pastarieji palaikė SSRS pusę kare su Suomija⁴¹.

Finansinė parama

Lietuvos gyventojai rinko ir siuntė asmeniškai ir bendruomenių pinigų perlaidas Suomijos konsului Väinö Aarnio. Tarp jų minėtini žymaus istoriko Petro Čepėno brolis, Anykščių Šv. Apaštalo evangelisto Mato parapijos kunigas, dr. Juozapas Čepėnas, kari-ninkas Karvelis iš Kauno, kunigas dr. Jonas Vėlūtis iš Tauragės, kunigas Alfonsas Šatas iš Varėnos, A. Šukšta iš Raseinių apskrities Betygalos valsčiaus Paželių dvaro, Tauragės valstybinės gimnazijos VII klasės moksleiviai⁴². Joensū (*Joensuu*) regiono archyvo do-kumentai rodo, kad visos pinigų perlaidos, išskyrus Karvelio, buvo gautos, nes Suomijos konsulas Väinö Aarnio visiems išvardytiesiems asmeniškai padėkojo už jas ir patvirtino jų gavimą⁴³. Galima išskirti Tauragės moksleivių 1940 m. kovo 1 d. laišką, kuriame jie reišė apgailestavimą, jog Lietuva dėl žinomų priežasčių negalėjo padėti Suomijai, tačiau prašė priimti jų surinktus 20 litų ir 80 centų ir „[...] viešai nedėkoti“ [...], nes jie siunčia pinigus be gimnazijos „[...] vadovybės žinios“⁴⁴. Šiame laiške yra svarbūs du aspektai.

³⁹ Atbalsiai Amerikoje: kas su Suomija galys turėti pražūtingų pasekmių JAV ir SSRS santykiams; Atbalsiai Olandijoje. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 1, Nr. 738 (5140), p. 2; Roosevelto pareiškimas. *Rytinis Lie-tuvos aidas*, 1939, gruodžio 2, Nr. 740 (5142), p. 1; RAILA, Bronys. Sovietų suomių karas: Vyriausybės pasikeitimas. – Ar Šiaurėje didieji SSRS interesai? Švedija atstovaus Suomijos interesams. *Ten pat*, p. 2; Sąjungininkų karo tikslai. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 6, Nr. 750 (5152), p. 3; Švedija. Kompanija už aktyvią paramą Suomijai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 7, Nr. 752 (5154), p. 3.

⁴⁰ Aplink Baltijos jūrą. *Trimitas*, 1939, gruodžio 6, Nr. 49 (990), p. 1191.

⁴¹ SSRS Suomijos ginče: Reichas visiškai aiškiai SSRS pusėje. *Lietuvos aidas*, 1939, lapkričio 30, Nr. 734 (5136), p. 1.

GIRIUS, V. Kariaujantieji ir neutralieji. *Kardas*, 1940, vasario 1, Nr. 3 (327), p. 73; GIRIUS, V. Sovietų Sąjungos ir Suomijos taika. *Kardas*, 1940, kovo 15, Nr. 6 (330), p. 143.

⁴² *Žiemos karas ir Lietuva (dokumentų rinkinys) = Talvisota ja Liettua (dokumenttien kokoelma) = Winter War and Lithuania (Collection of Documents)*. Sudarė A. Janužytė. Vilnius: VPU leidykla, 1997, p. 74–75, 80, 82–85, 88–89.

⁴³ *Ten pat*, p. 74, 82–83, 88–89.

⁴⁴ *Ten pat*, p. 84; 1940 03 01 Tauragės valstybinės gimnazijos VII klasės mokinių laiškas Suomijos konsului Kaune, JOMA. Ulkoministeriön arkisto. Kaunasin konsulinvirasto, kirjeistö 1939. F. 1, No. 55.

Pirma, moksleiviams buvo aiškios priežastys, kodėl Lietuvos vyriausybė laikosi neutraliai konflikto atveju, tačiau jie kaip piliečiai turėjo užimti aktyvią poziciją ir padėti Suomijai kare su Sovietų Sąjunga; ir antra, siūsdami pinigus Suomijai, jie aiškiai suvokė, jog prieštaravo vyriausybės neutralumui, todėl prašė tai laikyti paslapyje. Tai rodo, kad jie suprato Lietuvos situacijos sudėtingumą ir nenorėjo sukelti neigiamų padarinių nei mokyklos vadovams, nei Lietuvos vyriausybei, todėl laiške prašė jiems (pabraukdami žodį) „viešai nedėkoti“. Moksleivių pasirinkimą finansiškai remti Suomiją rodo jų tvirtas vertybines nuostatas ir pilietiškumą padėti tautoms, ginančioms savo suverenitetą.

Lietuvos piliečius rinkti finansines lėšas Suomijai galėjo paskatinti ir lietuvių žiniasklaida, nes jau nuo 1939 m. gruodžio pradžios pasirodė žinučių apie užsienio valstybių finansinę paramą Suomijai kare su SSRS. Daugiausia buvo rašoma apie Švedijos ir JAV paramą. Informacija skelbė, kad Švedijoje buvo įkurta daugiau nei 10 organizacijų, kurios rinko lėšas Suomijai padėti, iš viso iki 1940 m. kovo pradžios šalyje buvo surinkta 25 mln. Švedijos kronų⁴⁵. Lėšų aukėjo visi, tarp jų ir karališkoji šeima (karalius paaukėjo 10 tūkst., sosto įpėdinis – 5 tūkst., kiti karališkos šeimos nariai – 11 tūkst. Švedijos kronų⁴⁶), 1940 m. Trijų karalių dieną apie 90 tūkst. darbininkų ir tarnautojų iš 403 Stokholmo įmonių dalyvavo Suomijos dienų renginyje, kuriame buvo surinkta 951 304 Švedijos kronos, taip pat jo dalyviai nusprendė dirbti per šventes, o uždirbtą atlyginimą skirti Suomijai. Švedų prekybininkų draugijos nariai nutarė vasario 3 d. 10 proc. apyvartos lėšų skirti Suomijai⁴⁷. Iš lietuviškų leidinių žinoma, kad švedai teikė įvairią paramą: išsiuntė karinės amunicijos už 400 mln. Švedijos kronų, dovanojo lauko medicinos ambulatorijų, dalis medikų vyko į Suomiją gydyti sužeistųjų, suteikė prieglobstį suomių pabėgėliams, siuntė maisto produktų, moterys aukėjo vestuvinius žiedus suomiams remti ir kt.⁴⁸ Lietuvių spauda informavo, kad JAV teikė paramą Suomijai per Raudonąjį Kryžių ir Komitetą Suomijai remti. JAV Raudonasis Kryžius jau gruodžio pradžioje išsiuntė Suomijai 10 tūkst. dolerių, gruodžio 13 d. prezidentas

⁴⁵ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1939, gruodžio 14, Nr. 50 (991), p. 1218; Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, sausio 4, Nr. 1 (994), p. 17; Kaip padėti Suomijai. *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 28, Nr. 800 (5202), p. 1; Šiaurės fronte. Stokholmas. *Lietuvos aidas*, 1940, sausio 3, Nr. 4 (5213), p. 3; JAV laikysena Suomijos atžvilgiu. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, sausio 9, Nr. 12 (5221), p. 1; Švedija nenukryps nuo neutralumo kelio. Švedijos užs. reik. ministro Guentherio pareiškimas. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, vasario 10, Nr. 68 (5277), p. 1; Žinios iš visur. Kiek švedai pinigais parėmė Suomiją. *Lietuvos aidas*, 1940, kovo 7, Nr. 110 (5319), p. 2.

⁴⁶ Švedų pagalba suomiams. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 6, Nr. 750 (5152), p. 5.

⁴⁷ Žinios iš visur. Stokholmas. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, sausio 8, Nr. 11 (5220), p. 2; Žinios iš visur. Stokholmas. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, vasario 2, Nr. 54 (5263), p. 2.

⁴⁸ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, kovo 21, Nr. 12 (1005), p. 292; Suomija. *Karys*, 1939, gruodžio 14, Nr. 58 (1078), p. 1465; Švedija steigs karo ligoninę Suomijoje. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 19, Nr. 780 (5182), p. 3; Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, vasario 29, Nr. 9 (1002), p. 216; Smulkios „Eltos“ naujienos. Stokholmas. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 23, Nr. 793 (5195), p. 1; Trumpai iš visur. New Yorkas. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 27, Nr. 795 (5197), p. 1; Tautų sąjunga nesuorganizuos kolektyvinės pagalbos Suomijai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, vasario 13, Nr. 72 (5281), p. 1; Švedų suomiams suteiktoji karo pagalba: ELTA. *Lietuvos aidas*, 1940, kovo 19, Nr. 130 (5339), p. 1.

Franklinas Ruzveltas (*Franklin Roosevelt*) spaudos konferencijoje pranešė, kad JAV Raudonasis Kryžius suteikė daugiau nei 500 tūkst. dolerių humanitarinę pagalbą Europai, iš jų 25 tūkst. dolerių skyrė Suomijai ir išsiuntė medikamentų už 16 tūkst.; per gruodžio mėn. JAV komiteto Suomijai remti pirmininkas prezidentas Herbertas Huveris (*Herbert Clark Hoover*) išsiuntė 800 tūkst. dolerių Suomijai, iš viso komitetas iki 1940 m. vasario pradžios paaukojo 1 mln. 200 tūkst. dolerių, kovo pradžioje padovanojo 5 lauko medicinos ambulatorijas, komitetui lėšas padėjo rinkti 1 200 šalies laikraščių redakcijų⁴⁹. Iš lietuvių leidinių žinoma, kad Suomijai Australijos vyriausybė skyrė 10 tūkst. svarų sterlingų, Egiptas – 5 tūkst. svarų sterlingų, Urugvajaus parlamento atstovų rūmai – 100 tūkst. pesų⁵⁰. Lietuvių žiniasklaida rašė, kad Suomiją finansinėmis lėšomis parėmė kolektyviai ir individualiai Didžiosios Britanijos, Šveicarijos, Norvegijos, Belgijos, Prancūzijos ir Nyderlandų piliečiai. Norvegai sausio pradžioje paaukojo 4 mln. Norvegijos kronų, perdavė karo ligoninę⁵¹. Bazelio komitetas Suomijai remti 1940 m. Naujųjų metų proga suomiams dovanojo 100 tūkst. Šveicarijos frankų, sausio pabaigoje Šveicarijos komitetas Suomijai remti surinko daugiau nei 1 mln. Šveicarijos frankų, Šveicarijos gydytojų sąjunga išsiuntė medikamentų, kovo pradžioje į Suomiją atvyko 9 gydytojai, 9 medicinos seselės ir 2 slaugytojos su medicinine įranga gydyti karo sužeistųjų⁵². Lietuvių spauda skelbė, kad gruodžio 24 d. Paryžiaus miesto taryba nutarė skirti 50 tūkst. frankų suomiams, 1940 m. sausio mėn. Lotaringijos savivaldybė Suomijai skyrė 21 tūkst. frankų⁵³; nežinomas Nyderlandų pilietis paaukojo 50 tūkst. guldenų, nežinomas belgas – 60 tūkst. Belgijos frankų⁵⁴. Kilo ir kitų iniciatyvų Suomijai padėti, pavyzdžiui, danų ūkininkai nusprendė 1939 m. per Kalėdas suomiams nusiųsti

⁴⁹ JAV Raud. Kryžiaus parama Suomijai. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 4, Nr. 744 (5146), p. 3; Amerikiečių paskola Suomijai. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 11, Nr. 760 (5162), p. 2; Pagalba Suomijai Amerikoje vykstanti sėkmingai. Hooverio pareiškimas. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 12, Nr. 763 (5165), p. 2; Amerikos Raud. Kryžiaus pagalba Europai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 13, Nr. 765 (5167), p. 1; Suomija. *Karys*, 1939, gruodžio 14, Nr. 58 (1078), p. 1465; Parama Suomijai. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 29, Nr. 802 (5204), p. 2; Šio ryto žinios iš visur. Helsinkis. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 30, Nr. 804 (5206), p. 1; JAV laikysena Suomijos atžvilgiu. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, sausio 9, Nr. 12 (5221), p. 1; Įvairios žinios: Užsienyje. *Trimitas*, 1940, vasario 22, Nr. 8 (1001), p. 194; Įvairios žinios: Užsienyje. *Trimitas*, 1940, kovo 8, Nr. 10 (1003), p. 244.

⁵⁰ Kurios valstybės padeda Suomijai. *Lietuvos aidas*, 1940, vasario 2, Nr. 55 (5264), p. 2; Žinios iš visur. Kiek švedai pinigais parėmė Suomiją. *Lietuvos aidas*, 1940, kovo 7, Nr. 110 (5319), p. 2; Žinios iš visur. Urugvajaus pašalpa Suomijai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, kovo 8, Nr. 111 (5320), p. 1.

⁵¹ Suomija. *Karys*, 1939, gruodžio 14, Nr. 58 (1078), p. 1465; Smulkios „Eltos“ naujienos (XII 30). *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 30, Nr. 805 (5207), p. 1; Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, sausio 4, Nr. 1 (994), p. 17.

⁵² Trumpos žinios iš visur. Bernas. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, sausio 5, Nr. 7 (5216), p. 1; Įvairios žinios. *Trimitas*, 1940, sausio 25, Nr. 4 (997), p. 89; Žinios iš visur. Šveicarų parama Suomijai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, vasario 1, Nr. 52 (5261), p. 1; Žinios iš visur. Šveicarų ambulatorija į Suomiją. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, kovo 9, Nr. 113 (5322), p. 2.

⁵³ Trumpai iš visur. Paryžius. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 27, Nr. 795 (5197), p. 1; Žinios iš visur. Paryžius. *Lietuvos aidas*, 1940, sausio 20, Nr. 33 (5242), p. 2.

⁵⁴ Suomijos fronte. Amsterdamas. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 30, Nr. 803 (5205), p. 1; Žinios iš visur. Belgų parama Suomijai. *Lietuvos aidas*, 1940, sausio 13, Nr. 21 (5230), p. 1.

žemės ūkio produktų, Danijos socialistų sąjungos komitetas pasiūlė paaukoti vienos darbo valandos uždarbio lėšas Suomijai⁵⁵, Brazilijos Paulistano kavos augintojų sąjunga padovanojo Suomijai 50 tūkst. maišų kavos⁵⁶. Lietuvių spauda skelbė, kad ginklų ir kitos karinės amunicijos Suomija gavo iš Didžiosios Britanijos, Švedijos, Italijos, Ispanijos, Vengrijos, Jugoslavijos, Pietų Afrikos Sąjungos ir Vokietijos⁵⁷. Didžioji Britanija išsiuntė 120 naikintuvų ir 24 bombonešius, 4 tankus, 150 prieštankinių pabūklų, 25 haubicas, 100 kulkosvaidžių, 50 tūkst. rankinių granatų, 60 tūkst. priešdujinių kaukių ir kitos karinės amunicijos⁵⁸. Iš Italijos suomiai gavo 60 XIL lėktuvų⁵⁹. Lietuviškuose leidiniuose pasirodė ir kritiškų žinučių dėl Suomijai teikiamos paramos, pavyzdžiui, švedai kritikavo prancūzus, kad atsisakė siųsti į Suomiją modernių ginklų, ir ironiškai teigė, jog jie ieško ginklų senovės muziejuose padėti suomiams⁶⁰.

Galima teigti, kad Lietuvos visuomenė buvo gerai informuota apie kilusias valstybines, visuomenines kolektyvines ir individualias iniciatyvas, kaip padėti Suomijai kare su SSRS. Tai galėjo paskatinti ir Lietuvos piliečius kolektyviai ir individualiai padėti suomiams kare su agresoriumi.

Prašymai priimti savanoriais į Suomijos Respublikos ginkluotąsias pajėgas

Dalis civilių lietuvių ir karininkų buvo pasiryžę tapti savanoriais ir rašė prašymus priimti tarnauti Suomijos Respublikos ginkluotosiose pajėgose. Tarp jų buvo karo lakūnas, aviacijos kapitonas Vytautas Varanavičius. Prašyme jis nurodė, kad buvo 35 m. amžiaus, turėjo 13 m. tarnybos karo aviacijoje patirties⁶¹. V. Varanavičius (1904–1988 m.) buvo patyręs to meto karo lakūnas, jo skraidymo stažą karo aviacijoje sudarė 970 val. 05 min. Už nuopelnus karinei aviacijai 1928 m. buvo apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės

⁵⁵ Tautų Sąjungos nariai siunčia į Suomiją kariuomenes? *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 13, Nr. 767 (5169), p. 1; Danų socialistai Suomijai aukojo vienos valandos uždarbį. *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 21, Nr. 788 (5190), p. 1.

⁵⁶ Žinios iš visur. Rio de Žaneiro. *Lietuvos aidas*, 1940, sausio 13, Nr. 21 (5230), p. 1.

⁵⁷ Suomija. *Karys*, 1939, gruodžio 14, Nr. 58 (1078), p. 1465; Ispanijos ginklai Suomijai. *Lietuvos aidas*, 1940, sausio 11, Nr. 17 (5226), p. 4; Kurios valstybės padeda Suomijai. *Lietuvos aidas*, 1940, vasario 2, Nr. 55 (5264), p. 2.

⁵⁸ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1939, gruodžio 14, Nr. 50 (991), p. 1218; Anglų karinė pagalba Suomijai. Kiek įvairių ginklų ir šaudmenų jau pasiūsta. *Lietuvos aidas*, 1940, vasario 22, Nr. 87 (5296), p. 1; Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, vasario 29, Nr. 9 (1002), p. 216; Švedų suomiams suteiktoji karo pagalba: ELTA. *Lietuvos aidas*, 1940, kovo 19, Nr. 130 (5339), p. 1.

⁵⁹ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1939, gruodžio 14, Nr. 50 (991), p. 1218.

⁶⁰ Suomijos fronte. Stokholmas. *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 22, Nr. 791 (5193), p. 1.

⁶¹ 1940 02 08 Vytauto Varanavičiaus prašymas priimti savanoriu į suomių karines oro pajėgas. *Sota-Arkisto, Helsinki*. Salaista ja yleistä kirjeistöä 1939–1970, Ulkomaalaisia vapaaehtoisia koskevaa. Tulo 672/24; *Žiemos karas ir Lietuva (dokumentų rinkinys) = Talvisota ja Liettua (dokumenttien kokoelma) = Winter War and Lithuania (Collection of Documents)*. Sudarė A. Janužytė. Vilnius: VPU leidykla, 1997, p. 56, 113.

medaliu, 1936 m. – garbės ženklų „Plieno sparnai“ ir 1937 m. – Latvijos aviacijos pulko garbės ženklų. 1927 m. baigęs Karo mokyklą, pradėjo karjerą karo aviacijoje. 1931 m. jam buvo suteiktas jaunesniojo leitenanto laipsnis, 1932 m. – leitenanto laipsnis ir I eilės karo lakūno vardas, 1936 m. – kapitono laipsnis. V. Varanavičius tarnavo 3-ojoje, 5-ojoje ir 7-ojoje eskadrilėse Kaune ir 4-ojoje eskadrilėje Šiauliuose. 1939 m. jis buvo 7-osios eskadrilės vado pavaduotojas. 1940 m. vasario 16 d. kapitonas savo noru išėjo į atsargą⁶². Skraidė žvalgybos lėktuvais ir naikintuvais: italų gamybos tolimosios žvalgybos lėktuvu ir lengvuju bombonešiu „Ansaldo A.120“, taip pat naikintuvu FIAT CR.20, prancūzų gamybos naikintuvu „Dewoitine D.501L“ („L“ raidė rodė, jog naikintuvai buvo specialiai pagaminti Lietuvai) ir lietuvių gamybos žvalgybos lėktuvu ir bombonešiu ANBO-IV⁶³. Taigi V. Varanavičius prašyme nurodė, kad norėtų tarnauti savanoriu Suomijos karinėse oro pajėgose. Be jo, tapti savanoriais buvo pareiškę civiliai lietuviai: Jonas Bungarda iš Marijampolės, mokytojas Algirdas Bielinis iš Švenčionėlių apskrities Prienų kaimo, Aleksandras Gembickas iš Merkinės⁶⁴. Šiuose prašymuose svarbūs du aspektai.

Pirma, jiems iš lietuvių žiniasklaidos buvo žinoma apie savanorius ir Švedijoje organizuojamą jų legioną padėti Suomijai kare su SSRS. 1939 m. gruodžio viduryje pasirodė žinučių, kad Švedijoje buvo įsteigti 47 biurai, kurie registravo savanorius vykti į Suomiją⁶⁵. 1939 m. gruodžio 13 d. „Lietuvos aidas“ paskelbė informaciją, kad Didžiosios Britanijos vicekonsulas Helsinkyje Nigelis Alanas (*Nigel Allan*) kreipėsi į Suomijos vyriausybę leisti organizuoti svetimšalių legioną karui su SSRS⁶⁶. Remiantis skirtingomis užsienio agentūros žiniomis, buvo teigiama, kad 1939 m. gruodžio 21 d. išvyko pirmas 1 000 švedų savanorių būrys į Suomiją, o iš viso išvyko 9 000 švedų savanorių⁶⁷. Lietuvių spauda informavo, kad savanoriai vyksta į Suomiją iš Norvegijos,

⁶² Varanavičius Vytautas Karo lakūnas. Aviacijos kapitonas. 1904–1988. Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940 m. [žiūrėta 2021 03 29]. Prieiga per internetą: <http://www.plienosparnai.lt/page.php?242>.

⁶³ Ten pat; Ansaldo A.120. Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940 m. [žiūrėta 2021 04 13]. Prieiga per internetą: <https://www.plienosparnai.lt/page.php?981>; Dewoitine D.501L. Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940 m. [žiūrėta 2021 04 13]. Prieiga per internetą: <https://www.plienosparnai.lt/page.php?410>; ANBO-IV. Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940 m. [žiūrėta 2021 04 13]. Prieiga per internetą: <https://www.plienosparnai.lt/page.php?26>.

⁶⁴ 1939 12 12, 1940 01 02 Jono Bungardos laiškas Suomijos konsului Kaune; 1940 01 08 Algirdo Bielinio laiškas Suomijos konsului Kaune; 1940 01 30 Aleksandro Gembicko laiškas Suomijos konsului Kaune. JOMA. Ulkoministeriön arkisto. Kaunas konsulinvirasto, kirjeistö 1939. F. 1, No. 255; Kirjeistö 1940. F. 1, No. 1, 3, 24; *Žiemos karas ir Lietuva (dokumentų rinkinys) = Talvisota ja Liettua (dokumenttien kokoelma) = Winter War and Lithuania (Collection of Documents)*. Sudarė A. Janužytė. Vilnius: VPU leidykla, 1997, p. 64, 69–71, 77.

⁶⁵ Švedijos pagalbos akcija. – Suomių pabėgėliai Švedijoje ir Norvegijoje. *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 7, Nr. 754 (5156), p. 1; Suomija. *Karys*, 1939, gruodžio 14, Nr. 58 (1078), p. 1465.

⁶⁶ Atkaklios kovos Suomijoje. Britų vicekonsulas organizuos svetimšalių legioną Suomijoje. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 13, Nr. 765 (5167), p. 1.

⁶⁷ Švedų suomiams suteiktoji karo pagalba: ELTA. *Lietuvos aidas*, 1940, kovo 19, Nr. 130 (5339), p. 1.

Danijos (800)⁶⁸, Lichtenšteino⁶⁹, Italijos, Kanados, JAV (800 savanorių⁷⁰), Didžiosios Britanijos ir Vengrijos⁷¹. 1940 m. sausio pradžioje pasirodė žinutė, kad Suomijoje formuojamas svetimšalių savanorių dalinys⁷². Tai galėjo būti viena iš priežasčių, paskatinusių ir lietuvius tapti savanoriais.

Antra, motyvus, kodėl jie norėjo tapti savanoriais, galima sieti su jų moralinėmis vertybėmis ir pilietiškumu. Pavyzdžiui, J. Bungardos ir A. Gembicko prašymuose akcentuota, kad jie ir keli draugai kartu su suomiais pasiryžę ginti Suomijos laisvę. A. Bielinis, 21 metų mokytojas, pabrėžia, jog jam gerai suprantama, ką reiškia laisvė ir nepriklausomybė, nes pats patyrė jos praradimą, lenkams užėmus Vilniaus kraštą, todėl jis pasiryžęs už Suomijos laisvę atiduoti gyvybę⁷³. Kodėl jie nebuvo priimti savanoriais į Suomijos kariuomenę, sunku atsakyti, nes likusios tik Suomijos konsulato Lietuvoje sekretoriaus atsakymų kopijos į jų laiškus, kuriose dėkojama, prašoma patikslinti duomenis apie karinį laipsnį, specialybę ir laukti tolesnės informacijos⁷⁴. Visgi spekuliatyviai galima išskirti keletą priežasčių. Pirmą priežastį galėjo būti ta, kad karas truko tik daugiau nei 3 mėnesius, todėl nespėta parengti visų reikiamų dokumentų jų išvykimui į Suomiją. Antra priežastis galbūt buvo ta, kad dalis jų iš viso neturėjo karinės tarnybos patirties, todėl buvo abejojama jų tinkamumu tapti Suomijos karinių pajėgų savanoriais. Trečia priežastis – suomiai įtarė, kad tarp savanorių galėjo būti užverbuotų Sovietų Sąjungos agentų, todėl vengė duoti leidimą vykti savanoriais į Suomiją.

Joensū (*Joensuu*) regiono archyvo dokumentai rodo, kad dalis lenkų pabėgėlių kreipėsi su prašymais į Suomijos konsulatą Lietuvoje priimti savanoriais Suomijos Respublikos

⁶⁸ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, kovo 21, Nr. 12 (1005), p. 292. 1940 m. sausio pradžioje pasirodė žinutė, kad 10 danų karių be vyriausybės žinių išvyko į Suomiją kovoti prieš SSRS, siekiant apriboti danų karių vykimą į Suomiją, vyriausybė pasienio tarnybai liepė neleisti išvykti danų kariams be vyriausybės leidimo. Trumpos žinios iš visur. Kopenhaga. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, sausio 10, Nr. 14 (5223), p. 2.

⁶⁹ Sausio 9 d. Lichtenšteino kunigaikštis Ferdinandas atvyko kaip savanoris kariauti už Suomiją, vėliau buvo patikslinta, kad vienas iš jų giminaitis. Trumpos žinios iš visur. Helsinkis. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, sausio 11, Nr. 16 (5225), p. 2; Trumpos žinios iš visur. Bernas. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, sausio 14, Nr. 22 (5231), p. 1.

⁷⁰ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1939, gruodžio 14, Nr. 50 (991), p. 1218.

⁷¹ Pirmieji švedų savanoriai į Suomiją. *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 22, Nr. 791 (5193), p. 1; Savanoriai į Suomiją. *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 30, Nr. 806 (5208), p. 1; Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, sausio 4, Nr. 1 (994), p. 17; Žinios iš visur. Helsinkis. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, sausio 8, Nr. 11 (5220), p. 2; Švedija nenukryps nuo neutralumo kelio. Švedijos užs. reik. ministro Guentherio pareiškimas. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, vasario 10, Nr. 68 (5277), p. 1; Tautų sąjunga nesuorganizuos kolektyvinės pagalbos Suomijai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, vasario 13, Nr. 72 (5281), p. 1.

⁷² Karo veiksmai: Šiaurės fronte. *Karys*, 1940, sausio 4, Nr. 1 (1081), p. 20.

⁷³ 1940 01 08 Algirdo Bielinio laiškas Suomijos konsului Kaune. JOMA. Ulkoministeriön arkisto. Kaunasin konsulinvirasto, kirjeistö 1939. F. 1, No. 255; Kirjeistö 1940. F. 1, No. 3; *Žiemos karas ir Lietuva (dokumentų rinkinys) = Talvisota ja Liettua (dokumenttien kokoelma) = Winter War and Lithuania (Collection of Documents)*. Sudarė A. Janužytė. Vilnius: VPU leidykla, 1997, p. 70–71.

⁷⁴ 1939 12 27 Suomijos konsulato Lietuvoje sekretoriaus atsakymas į Jono Bungardos laišką; 1940 01 10 Suomijos konsulato Lietuvoje sekretoriaus laiškas Algirdui Bielinui. Ten pat, kirjeistö 1939. F. 1, No. 304; Kirjeistö 1940. F. 1, No. 14; *Ten pat*, p. 67, 73.

ginkluotosiose pajėgose⁷⁵. Prašymus rašė Vladyslavas Višnevskis (*Władysław Wiśniewski*), Lionginas Kovalevskis (*Longin Kowalewski*) ir lėktuvo mechanikas, sklandymo pilotas instruktorius Viktoras Šydlovskis (*Wiktor Szydłowski*) iš Vilniaus, Vitoldas Vasilevskis (*Witold Wasilewski*) ir Lenkijos kariuomenės pėstininkų puskarininkis, kariavęs su vokiečiais, Janas Gurakas (*Jan Górak*) iš Arnionių dvaro, taip pat Janas Šypilas (*Jan Szypillo*) iš Rokiškio apskrities Obelių dvaro⁷⁶.

Lietuviai savanoriai, dalyvavę Žiemos kare

Statistiniai duomenys rodo, kad 1940 m. kovo 13 d. Žiemos kare kartu su suomiais kovojo 11 663 užsieniečiai savanoriai (iš Švedijos – 8 680, Danijos – 1 010, Norvegijos – 695, JAV – 372 (suomiai), Vengrijos – 346, Estijos – 56, Belgijos – 51, Vokietijos – 18, Jungtinės Karalystės – 13, Lenkijos – 6, Latvijos – 4, Lietuvos – 2)⁷⁷. Remiantis Karo archyvo Helsinkyje dokumentais, nustatyta, kad Žiemos kare dalyvavo du Lietuvos piliečiai – Mykolas (Mikolas (Mikko)) Mikalūnas (Mikalunas) (g. 1905 11 24) ir Georgas Erikas Žukas (Zukas) (g. 1907 08 18)⁷⁸. Iš jų užsieniečių savanorių anketose pateiktų duomenų žinoma, kad jie buvo lietuvių tautybės Lietuvos piliečiai ir kad prasidėjus

⁷⁵ 1939 m. rugsėjo 1 d. Vokietijai užpuolus Lenkiją bei vykstant karui į Lietuvą pasitraukė 27 tūkst. pabėgėlių iš Lenkijos. Tarp jų buvo 9,5 tūkst. lenkų kariškių. Žr. BALKELIS, Tomas. Karo pabėgėlių krizė ir etninis konfliktas Lietuvoje 1939–1940 metais. *OIKOS: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2007, Nr. 4, p. 38. [žiūrėta 2021 03 18]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/33246>; G. Vilkelio teigimu, 1939 m. rugsėjo pabaigoje Lietuvoje prieglobstį rado apie 100 tūkst. civilių ir 14 tūkst. karių pabėgėlių iš Lenkijos. Žr. VILKELIS, Gintautas. *Lietuvos ir Lenkijos santykiai Tautų Sąjungoje*. Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 189.

⁷⁶ 1939 12 01 Władysław Wiśniewski list do pana Pośła Finlandiji w Kownie; 1939 12 19 Witold Wasilewski list do Konsulatu Fińskiego w Kownie; 1940 01 29 Jan Górak prośba do Poselstwa Finlandzkiego w Kownie; 1940 02 10 Longin Kowalewski list do Konsulatu Fińskiego; 1940 02 10 Wiktor Szydłowski list do Konsulatu Finlandzkiego w Kownie; 1940 02 21 Jan Szypillo pocztówka Konsulatu Fińskiego w Kownie. *JOMA*. Ulkoministeriön arkisto. Kaunasin konsulinvirasto, kirjeistö 1939. F. 1, No. 241, be dokumento nr.; kirjeistö 1940. F. 1, No. 26, 33, 41, 44; *Žiemos karas ir Lietuva (dokumentų rinkinys) = Talvisota ja Liettua (dokumenttien kokoelma) = Winter War and Lithuania (Collection of Documents)*. Sudarė A. Janužytė. Vilnius: VPU leidykla, 1997, p. 59, 65, 76, 78–79, 81.

⁷⁷ *Talvisodan historia, osa 4*. Edited by Sotatieen Laitoksen Sotahistoriallinen toimisto. Porvoo, 1979, p. 52.

⁷⁸ Anketoje rašoma: Mikolas (Mikko) Mikalunas. Savanorių sąrašė, rašytame ranka, fiksuota pavardė su ū ilgąja. Autorė pasirinko rašyti vardą su y ilgąja, o pavardę – su ū ilgąja, t. y. Mykolas Mikalūnas. Anketoje ir savanorių sąrašė rašoma Georg-Erik Zukas. Sutartyje dėl karinės tarnybos Suomijoje pavardė rašoma su ž raide. Tai lėmė autorės pasirinkimą rašyti Žuko pavardę su ž. Žr. Mikolas (Mikko) Mikalunas ulkomaalaiset vappaehtoiset, 12 12 1939. Sota-Arkisto, Helsinki. Osasto sisu: Henkilötietokaavakkeita 1940, Tulo 6574; Aikamääräinen nimiluettelo, Tulo 6574/7; 1939 12 12 Savanorio Mikolo (Mikko) Mikaluno anketa; Georg-Erik Zukas ulkomaalaiset vappaehtoiset, 29 12 1939. Sota-Arkisto, Helsinki. Osasto sisu: Henkilötietokaavakkeita 1940, Tulo 6574; Aikamääräinen nimiluettelo, Tulo 6574/7; 1939 12 29 Savanorio Georgo Eriko Žuko anketa; 1940 01 07–27 Laikinas savanorių pavardžių sąrašas. Žiemos karas ir Lietuva (dokumentų rinkinys) = Talvisota ja Liettua (dokumenttien kokoelma) = Winter War and Lithuania (Collection of Documents). Sudarė A. Janužytė. Vilnius: VPU leidykla, 1997, p. 47–51, 107–110.

karui gyveno Helsinkyje. M. Mikalūno anketoje nurodyta, jog gimė Sankt Peterburge, į Suomiją kartu su tėvais atvyko 1911 m., buvo Romos katalikų tikėjimo, mokėjo lietuvių, suomių, švedų, danų, rusų, vokiečių ir lenkų kalbas, dirbo Fordo kompanijos atstovu Kopenhagoje. G. E. Žuko anketoje nurodyta, kad gimė Helsinkyje, buvo liuteronų tikėjimo, Lietuvos pasas išduotas Mėmelio (liet. Klaipėdos) gubernatoriaus, buvo baigęs pradinę mokyklą ir dvi vidurinės mokyklos klases, gerai mokėjo lietuvių, švedų ir suomių kalbas, o vokiečių ir anglų kalbas – patenkinamai, buvo jūreivis ir užsiėmė laivininkyste Helsinkyje. Abu buvo nevedę, kartu su tėvais gyveno Helsinkyje, tarnavo Lietuvos kariuomenėje – M. Mikalūnas atliko 20 mėnesių karinę tarnybą pėstininkų ir motorizuotųjų pajėgų batalione, o G. E. Žukas – 17 mėnesių karinę tarnybą Lietuvos kariuomenėje. Jie abu turėjo medicininį patvirtinimą, kad tinkami karinei tarnybai. 1939 m. gruodžio 12 d. M. Mikalūnas, o 1939 m. gruodžio 29 d. G. E. Žukas prašėsi priimami savanoriais į tarptautinį kapitono B. Nordlundo (*B. Nordlund*) būrį, įsikūrusį Lapua mieste. Anketoje M. Mikalūnas nurodė, kad norėtų tarnauti motorizuotajame pėstininkų batalione, o G. E. Žukas pageidavo tarnauti pakrantės apsaugoje arba priešlėktuvinėje gynyboje. Abu turėjo rekomendacijas, kad būtų priimti savanoriais į Suomijos kariuomenę. M. Mikalūną rekomendavo suomių pulkininkas Gustafas Taucheris (*Gustaf Taucher*), o G. E. Žuką – skulptorius ir dailininkas Feliksas Nylundas (*Felix Nylund*)⁷⁹. 1940 m. sausio 9 d. abu savanoriai sudarė sutartis su Suomijos vyriausybe, atstovaujamos kapitono B. Nordlundo dėl karinės tarnybos Suomijos Respublikos karinėse pajėgose. Pagal sutarties sąlygas karinė tarnyba buvo numatyta SSRS ir Suomijos karo laikotarpiu. Tarnybą galėjo nutraukti pirma laiko abi pasirašiusios pusės, praėjus mėnesiui po perspėjimo, tačiau ne anksčiau nei 1940 m. gruodžio 31 d. Savanoris, pradėjęs karinę tarnybą, turėjo nemokamai gauti maisto davinį ir apgyvendinimą, dienpinigių, premijų ar kitų privilegijų, kaip ir visi suomių karo prievolinkai, jų kariniai laipsniai turėjo būti prilyginami atitinkamiems Suomijos kariniams laipsniam, kelionės į karinės tarnybos vietą ir grįžimo į tėvynę išlaidas turėjo apmokėti Suomijos valstybė. Savanoris galėjo prašyti finansinės kompensacijos už atsivežtą nuosavą karinę amuniciją. Sutartyje, kaip ir visiems Suomijos karo prievolinkams, dėl patirtų sužeidimų ar tapus neįgaliu buvo numatyta teisė į finansines išmokas. Savanorio mirties atveju pagal galiojančius įstatymus dėl nelaimingų atsitikimų Suomijos karinėse pajėgose metinės finansinės išmokos turėjo būti mokamos velionio našlei ir nepilnamečiams vaikams. Finansinės išmokos turėjo būti 30 proc. didesnės, jei gavėjas gyveno užsienyje⁸⁰. Daugiau žinių apie lietuvius savanorius, dalyvavusius Žiemos kare, straipsnio autorei nepavyko rasti.

⁷⁹ *Ten pat.*

⁸⁰ Sopimus, 09 01 1940. *Sota-Arkisto, Helsinki*. Osasto sisu: Palvelus Sopimuksia 1940, Tulo 6574/11, 6574/9. 1940 01 09 Suomių vyriausybės ir Mykolo Mikalūno sutartis dėl karinės tarnybos Suomijos respublikos kariuomenėje; 1940 01 09 Suomių vyriausybės ir Georgo Eriko Žuko sutartis dėl karinės tarnybos Suomijos respublikos kariuomenėje, *Žiemos karas ir Lietuva (dokumentų rinkinys) = Talvisota ja Liettua (dokumenttien kokoelma) = Winter War and Lithuania (Collection of Documents)*. Sudarė A. Janužytė. Vilnius: VPU leidykla, 1997, p. 52–55, 111–112.

Žiemos kare dalyvavo dar vienas lietuvių kilmės suomis Alanas Artasalo (Abraitis). Jo tėvas Jonas Abraitis XIX a. pabaigoje, kai rusų armija traukėsi iš Suomijos, liko Suomijoje ir apsigyveno Turku (Åbo) mieste. Čia vedė švedę Josefiną Åman ir susilaukė su ja trijų dukterų ir trijų sūnų. Vienas iš jų, Alanas Abraitis, gimė 1907 m., augo, mokėsi ir inžinieriaus išsilavinimą įgijo Suomijoje. Iki Žiemos karo dirbo *Fennia Faneri Oy* kompanijoje Lahčio (*Lahti*) mieste ir Juveskiulės (*Jyväs kylä*) Techninėje draugijoje. A. Abraitis buvo vedęs suomę Toini Kivimäki ir augino dvi dukras. Jis gavo Suomijos pilietybę ir pasikeitė pavardę iš Abraičio į Artasalo. Aktyviai dalyvavo Suomijos ir Lietuvos draugijos veikloje, todėl galima manyti, kad jo santykiai su Lietuva nebuvo nutrūkę. Prsidėjęs Žiemos karui, A. Artasalo (Abraitis) stojo ginti tėvynės nepriklausomybės. Žiemos karui pasibaigus, tęsė karinę tarnybą ir dalyvavo Antrajame pasauliniame kare. 1944 m. A. Artasalo (Abraitis) žuvo, palaidotas Turku (Åbo) miesto didvyrių kapinėse⁸¹.

Tai, kad Žiemos kare dalyvavo tik du lietuviai savanoriai, lėmė keletas priežasčių: Skandinavijos ir Baltijos valstybių neutralitetas, prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas, atšiauri Suomijos gamta, ypač šalta, gili ir speiguota 1939–1940 metų žiema ir tai, kad karas truko tik truputį daugiau negu 3 mėnesius.

Žiemos karo atgarsiai lietuviškuose leidiniuose („Lietuvos aidas“, „Trimitas“, „Karys“, „Kardas“)

Dienraštis „Lietuvos aidas“, militariniai žurnalai ir laikraščiai „Trimitas“, „Karys“ ir „Kardas“ daugiausia rašė apie karo eigą ir karo veiksmus tarp Suomijos ir SSRS, SSRS užimtas suomių teritorijas, karo grobį ir nuostolius. Pavyzdžiui, 1939 m. gruodžio 29–30 d. Suomusalmio (*Suomussalmi*) teritorijoje suomia paėmė 27 įvairaus kalibro patrankas, 11 tankų, 2 šarvuotus automobilius, 2 kulkosvaidžius, 150 sunkvežimių, 400–500 vežimų, 250 arklių, 12 lauko virtuvių ir didelį kiekį šaudmenų⁸². 1940 m. sausio 29 d. buvo rašoma apie 4 sovietų oro karinius antskrydžius prieš Helsinkio ir Turku gyventojus, kurių metu buvo numesta 250 bombų. Suomiams pavyko numušti 15 sovietų lėktuvų⁸³. Iš viso nuo karo pradžios iki kovo 1 d. suomia numušė 510 sovietų karinių lėktuvų⁸⁴. Vasario pradžioje sovietų kariai užėmė 8 betoninius fortus netoli Somos (*Sommo*)⁸⁵, vasario 11–18 d. sovietų kariai užėmė 475 karinius įtvirtinimus, tarp jų – 92 artilerinius fortus Karelijos įlankoje⁸⁶, vasario pabaigoje sovietai Koivisto

⁸¹ HEINO, Ulla-Liisa; WITIKKA, Irma; WITIKKA, Katri. Meidän Liettuamme. *Donelaitis*, 1996, Nr. 4, p. 19.

⁸² Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, sausio 11, Nr. 2 (995), p. 42.

⁸³ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, vasario 1, Nr. 5 (998), p. 112.

⁸⁴ Karo veiksmai: Šiaurės fronte. *Karys*, 1940, kovo 7, Nr. 10 (1090), p. 301.

⁸⁵ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, vasario 15, Nr. 7 (1000), p. 169.

⁸⁶ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, vasario 22, Nr. 8 (1001), p. 193.

(*Koivisto*) saloje užėmė 26 karinius įtvirtinimus, 2 kareivines, 4 ginklų ir maisto sandėlius⁸⁷. Nuo vasario 11 d. iki kovo 1 d. sovietų kariai užėmė 922 karinius įtvirtinimus, tarp jų – 235 betoninius artilerijos fortus⁸⁸.

Pirmieji karo veiksmai be jokių profesinių komentarų buvo pranešami remiantis užsienio naujienų agentūrų „Reuters“, „Havaso“, „United Press“, „Svenska Pressen“, „DNB – Deutsches Nachrichtenbüro“ (Vokiečių informacijos biuras), „TASS“ panešimais ir įvairia užsienio laikraščių – „Helsingin Sanomat“, „Svenska Bagbladet“, „Sunday Times“, „Temps“, „Daily Herald“, „Giornale d’Italia“ ir kt. – informacija. Vėliau dienraštyje „Lietuvos aide“ ir militariniuose laikraščiuose ir žurnaluose buvo sukurtos specialios rubrikos SSRS ir Suomijos karui nušviesti, pavyzdžiui, laikraštyje-žurnale „Trimitas“ buvo sukurta rubrika: *Iš karo lauko / Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas*, savaitiniame laikraštyje „Karys“ – *Karo veiksmai: Šiaurės fronte*, dienraštyje „Lietuvos aidas“ – *Iš karo veiksmų šiaurės fronte / Šiaurės fronte*⁸⁹.

Lietuvos vyriausybė, nenorėdama komplikuoti santykių su Sovietų Sąjunga, ėmėsi visų įmanomų atsargumo priemonių ir patarė medijų atstovams itin atsargiai ir atsakingai rašyti apie konfliktą plačiajai visuomenei. Ministras pirmininkas Antanas Merkys susitikime su žiniasklaidos atstovais 1940 m. sausio 29 d. pabrėžė, kad analizuojant tarptautinius santykius „reikalingas dvigubas atsargumas“⁹⁰, todėl neutralios Lietuvos valstybės leidiniai turi būti atsakingi, ypač aptariant karinius konfliktus ir užsienio politiką⁹¹. Taigi laikraščių ir žurnalų redaktoriams buvo patarta nevertinti Žiemos karo ir likti nešališkiems analizuojant konfliktą. Nuo 1940 m. sausio mėn. karo eiga be jokių komentarų buvo skelbiama remiantis ir Suomijos, ir SSRS karo vadovybių pranešimais. Pavyzdžiui, dienraštis „Lietuvos aidas“ gruodžio 23 d. rubrikoje *Iš karo veiksmų šiaurės fronte* aptarė karinius veiksmus, remdamasis atskirai ir sovietų, ir suomių pranešimais. Nuo 1940 m. sausio 18 d. laikraštyje-žurnale „Trimitas“, rubrikoje *Iš karo lauko / Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas*, karo veiksmai pateikiami remiantis ir suomių karo vadovybės, ir Leningrado karo apygardos štabo duomenimis, kurie dažnai buvo prieštaringi⁹².

Lietuvių laikraščiai ir žurnalai daugiausia rašė apie SSRS ir Suomijos karinius veiksmus, tačiau galima išskirti ir keletą kitų šio konflikto aptarimų temų: 1. *Konflikto*

⁸⁷ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, vasario 29, Nr. 9 (1002), p. 216.

⁸⁸ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, kovo 8, Nr. 10 (1003), p. 243; Karo veiksmai: Šiaurės fronte. *Karys*, 1940, kovo 7, Nr. 10 (1090), p. 301.

⁸⁹ Iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1939, gruodžio 6, Nr. 49 (990), p. 1194; Karo veiksmai: Šiaurės fronte. *Karys*, 1939, gruodžio 14, Nr. 58 (1078), p. 1464–1465; Iš karo veiksmų šiaurės fronte. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 23, Nr. 793 (5195), p. 2.

⁹⁰ Gyvaisiais valstybės reikalais. Ministro pirmininko Antano Merkio pasikalbėjimas su spaudos atstovais. *Trimitas*, 1940, vasario 1, Nr. 5 (998), p. 97.

⁹¹ Ministro pirmininko pareiškimai. *Lietuvos aidas*, 1940, sausio 30, Nr. 49 (5258), p. 1; Ministro pirmininko A. Merkio pareiškimai. *Karys*, 1940, vasario 1, Nr. 5 (1085), p. 136.

⁹² Iš karo veiksmų šiaurės fronte. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 23, Nr. 793 (5195), p. 2; Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, sausio 18, Nr. 3 (996), p. 64.

priežastys. Išskiriama esminė priežastis – suomių atsisakymas dėl SSRS teritorinių reikalavimų Karelijos sąsiauryje ir kelių salų Suomijos įlankoje, išnuomoti ir steigti sovietų jūrų karo bazę Hanko (*Hanko*) pusiasalyje ir pasirašyti Savitarpio pagalbos sutartį su SSRS⁹³. Reikalavimą leisti įsikurti sovietų kariniams daliniams ir bazėms Suomijos teritorijoje suomia vertino kaip grėsmę valstybės nepriklausomybei ir savarankiškumui bei jos, kaip neutralios valstybės, pažeidimą⁹⁴. Baltijos valstybių Savitarpio pagalbos sutartys su SSRS neturėjo būti privalomu pavyzdžiu Suomijai, nes ji priklauso Skandinavijos, o ne Baltijos valstybėms⁹⁵; 2. *SSRS ir Suomijos ginkluotosios pajėgos*. Pateikti duomenys skelbė, kad 1939 m. gruodžio viduryje suomių ginkluotąsias pajėgas sudarė 300 tūkst. karių, SSRS – 600 tūkst. karių⁹⁶; 3. *Karo aukos, belaisviai ir karo nuostoliai*. Suomia daugiausia skelbė statistinių duomenų apie karo aukas, tačiau nurodydami tik sovietų žuvusių, sužeistų ir paimtų į nelaisvę skaičių. Pavyzdžiui, remiantis Suomijos karo informacijos duomenimis, 1940 m. sausio viduryje Suomusalmio (*Suomussalmi*) teritorijoje suomia paėmė 1 000 sovietų belaisvių⁹⁷, 1940 m. sausio pabaigoje žuvo 1 000 sovietų karių, vasario pradžioje – 500 sovietų karių⁹⁸, vasario 17 d. – 1 800 sovietų karių⁹⁹. Vykstant karui, SSRS karo vadovybės pranešimai iš esmės nepateikė žuvusių, sužeistų ir paimtų į nelaisvę suomių skaičiaus. Pavyko rasti tik 1 žinutę, kad 1939 gruodžio 21 d. nuo karo pradžios žuvo 1 823 sovietų kariai, 7 tūkst. buvo sužeisti, taip pat žuvo 2 200 suomių karių¹⁰⁰. Karui pasibaigus, lietuvių leidiniai, remdamiesi Suomijos ir SSRS pranešimais, paskelbė žuvusiųjų, sužeistųjų, pabėgėlių, belaisvių apsikeitimo statistinius duomenis. Kaip teigė Suomijos pateikti duomenys, žuvo 50 tūkst. ir buvo sužeista 30 tūkst. suomių, SSRS duomenimis, žuvo 49 745 ir buvo sužeista 158 863 sovietų kariai. Suomių pabėgėlių, pasitraukusių iš sovietams atitekusių Suomijos teritorijų, skaičius svyravo nuo 250 iki 450 tūkst. 1940 m. balandžio pabaigoje 6 000 sovietų belaisvių buvo gražinta SSRS, 2 000 suomių belaisvių – Suomijai.

⁹³ M.B. Didžiųjų įvykių kūryje. *Trimitas*, 1940, kovo 21, Nr. 12 (1005), p. 279.

⁹⁴ GIRIUS, V. Suomijos nepriklausomybės 22 metų sukaktis. *Kardas*, 1939, gruodžio 1, Nr. 23 (323), p. 575; Suomija. *Karys*, 1939, gruodžio 7, Nr. 57 (1077), p. 1423; Sovietų–Suomių sutartis. *Karys*, 1940, kovo 21–28, Nr. 12–13 (1092–1093), p. 346.

⁹⁵ Aplink Baltijos jūrą. *Trimitas*, 1939, gruodžio 6, Nr. 49 (990), p. 1191.

⁹⁶ GIRIUS, V. Suomijos nepriklausomybės 22 metų sukaktis. *Kardas*, 1939, gruodžio 1, Nr. 23 (323), p. 574; Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1939, gruodžio 14, Nr. 50 (991), p. 1218.

⁹⁷ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, sausio 18, Nr. 3 (996), p. 64.

⁹⁸ Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, vasario 1, Nr. 5 (998), p. 112; Žinios iš karo lauko: Šiaurės frontas. *Trimitas*, 1940, vasario 8, Nr. 6 (999), p. 136.

⁹⁹ Karo veiksmai: Šiaurės fronte. *Karys*, 1940, vasario 22, Nr. 8 (1088), p. 241.

¹⁰⁰ Iš karo veiksmų šiaurės fronte: Sovietų pranešimai. *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 23, Nr. 793 (5195), p. 2.

Suomija patyrė 1 mlrd. markių karo nuostolių¹⁰¹. Duomenų apie SSRS karo nuostolius lietuvių leidiniai neskelbė; 4. *Taikos derybos, sutarties sąlygos ir jų vertinimas*. Lietuvių laikraščiai ir žurnalai aptarė esminius taikos derybų ir sutarties aspektus: 1) esminė derybų su SSRS priežastis buvo ta, kad Suomija negavo karinės paramos iš užsienio šalių, todėl negalėjo tęsti karo¹⁰². Didžiausia suomių klaida, kad jie tikėjosi gauti karinės paramos iš Švedijos, Norvegijos, Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos¹⁰³; 2) teritoriniai suomių praradimai Karelijoje ir rytinėje Suomijoje (SSRS atiteko Karelijos sąsiauris su Vypurio (*Viipuri, Viborg*) miestu ir visas priėjimas prie Ladogos ežero); 3) Suomijos Hanko (*Hanko*) uosto išnuomavimas sovietų karinei jūros bazei 30 metų laikotarpiui; 4) SSRS laisvas tranzitas per Petsamą (*Petsamo*) į Norvegiją ir suomių geležinkeliais nuo Baltosios jūros iki Botnijos įlankos į Švediją ir kt.¹⁰⁴ Leidiniuose buvo pateiktas taikos sutarties vertinimas Suomijai ir Baltijos valstybėms. Vertinant suomių teritorijų praradimus, buvo teigiama, kad nors Suomija ir neteko daugiau nei iki karo pradžios sovietai reikalavo¹⁰⁵, tačiau išsaugojo šalies savarankiškumą¹⁰⁶. Baltijos valstybėms ši sutartis reiškė grėsmių saugumui sumažinimą ir tam tikrą pamoką, kad jos pačios yra atsakingos už savo šalių nepriklausomybės išsaugojimą¹⁰⁷.

Apibendrinant galima išskirti keletą aspektų. Pirmą, Lietuvos visuomenė buvo išsamiai informuota apie SSRS ir Suomijos konfliktą. Antra, lietuviškų laikraščių ir žurnalų puslapiuose buvo pabrėžiama, kad Lietuva griežtai vykdo neutralumo politiką tiek su Vakarų, tiek su Rytų kaimyninėmis šalimis ir užima neutralią poziciją konflikto atveju. Trečia, lietuvių žiniasklaidos atstovams nepavyko iki galo likti nešališkiems ir neutraliems nušviečiant Žiemos karą plačiajai visuomenei, nes dauguma pranešimų ir straipsnių gana išsamiai aptarė ne tik SSRS ir Suomijos karinius veiksmus, bet ir užsienio

¹⁰¹ Artimieji suomių politikos uždaviniai. *Lietuvos aidas*, 1940, kovo 14, Nr. 122 (5331), p. 1; Įvairios žinios: Užsienyje. *Trimitas*, kovo 21, Nr. 12 (1005), p. 291; Karo Suomijoje liūdnieji skaičiai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, kovo 20, Nr. 131 (5340), p. 1; Suomių kariuomenė prie naujų sienų. *Lietuvos aidas*, 1940, kovo 28, Nr. 142 (5351), p. 1; Liaudies komisarų tarybos pirm. Molotovo kalba. *Lietuvos aidas*, 1940, kovo 30, Nr. 146 (5356), p. 2. Karo nuostoliai Suomijoje – 1 milijardas markių. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, kovo 30, Nr. 145 (5354), p. 1; Įvairios žinios: Užsienyje. *Trimitas*, 1940, balandžio 25, Nr. 17 (1010), p. 410.

¹⁰² GIRIUS, V. Sovietų Sąjungos ir Suomijos taika. *Kardas*, 1940, kovo 15, Nr. 6 (330), p. 144; Sovietų Suomių sutartis. *Karys*, 1940, kovo 21–28, Nr. 12–13 (1092–1093), p. 346.

¹⁰³ M.B. Didžiųjų įvykių sukuryje. *Trimitas*, 1940, kovo 21, Nr. 12 (1005), p. 279.

¹⁰⁴ Pasirašyta SSRS Suomijos sutartis. *Lietuvos aidas*, 1940, kovo 13, Nr. 120 (5329), p. 1; SSSR Suomijos taikos sutarties protokolai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, kovo 14, Nr. 121 (5330), p. 1; BAGDONAS, M. Ar Welleso kelionė žada taiką. Baigtas SSSR – Suomijos karas. *Trimitas*, 1940, kovo 14, Nr. 11 (1004), p. 260; Suomija su SSSR susitaikė. *Karys*, 1940, kovo 14, Nr. 11 (1091), p. 319; GIRIUS, V. Sovietų Sąjungos ir Suomijos taika. *Kardas*, 1940, kovo 15, Nr. 6 (330), p. 142–143; Sovietų Suomių sutartis. *Karys*, 1940, kovo 21–28, Nr. 12–13 (1092–1093), p. 346; K-s. Rusų-suomių karas. *Kariūnas*, 1940, gegužė–birželis, T. 38, Nr. 5–6, p. 866, 873.

¹⁰⁵ Sovietų–Suomių sutartis. *Karys*, 1940, kovo 21–28, Nr. 12–13 (1092–1093), p. 346.

¹⁰⁶ Suomijos laisvė liko nepaliesta. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1940, kovo 14, Nr. 121 (5330), p. 1; Suomija išsaugojo savo nepriklausomybę. *Ten pat*, p. 2; GIRIUS, V. Sovietų Sąjungos ir Suomijos taika. *Kardas*, 1940, kovo 15, Nr. 6 (330), p. 143.

¹⁰⁷ Sovietų–Suomių sutartis. *Karys*, 1940, kovo 21–28, Nr. 12–13 (1092–1093), p. 347.

valstybių moralinę, finansinę ir karinę paramas bei savanorių dalyvavimą kare su sovietais. Lietuvos užsienio politikos apžvalgininkai „priešo“ sąvoką pasitelkė rašydami apie sovietų karius, taip nubrėždami aiškia „raudoną liniją“ tarp agresoriaus – Sovietų Sąjungos – ir Suomijos, gynusios suverenitetą ir teritorinį vientisumą¹⁰⁸. Lietuviškuose leidiniuose suomių kariai buvo vadinami sąmoningais patriotais, kurie narsiai ir atkakliai gynė šalies savarankiškumą ir galėjo būti didvyriškumo pavyzdys kiekvienai mažai tautai ar valstybei¹⁰⁹.

Išvados

Dėl nepalankios Baltijos valstybių ir Suomijos geopolitinės padėties, kur susidūrė Vokietijos ir Sovietų Sąjungos užsienio politikos interesai, dėl teritorinių konfliktų tarp Lietuvos ir Lenkijos Baltijos šalys nesufurmavo kolektyvinės saugumo ir gynybos organizacijos ir nesugebėjo vykdyti bendros užsienio ir saugumo politikos Baltijos jūros regione. Viena vertus, susidūrusios su SSRS kariniu konfliktu prieš Suomiją, Baltijos valstybės, tarp jų ir Lietuva, liko neutralios, nesolidarios ir nepadėjo suomiams kare su Sovietų Sąjunga. Kita vertus, dalis Lietuvos piliečių pasipriešino vyriausybės neutralumo politikai, t. y. morališkai palaikė suomių, teikė finansinę paramą, siekė tapti savanoriais ir kartu su suomių piliečiais gynė Suomijos suverenitetą ir teritorinį vientisumą.

Atliktas kokybinis tyrimas atskleidė kelis svarbius aspektus. Pirma, paramos Suomijai ginant jos nepriklausomybę nagrinėjimas mikrolygmeniu ne tik praplėtė Žiemos karo tyrimų lauką, bet ir leido atsisakyti įsigalėjusios istoriografijoje tradicijos vertinti Lietuvą tik neutralumo požiūriu. Antra, tai leido priėti prie išvados, kad Lietuvos visuomenėje nebuvo bendro požiūrio dėl neutraliteto laikymosi Sovietų Sąjungos ir Suomijos karo atveju, nes užimta aktyvi piliečių pozicija padėti Suomijai prieštaravo vyriausybės vykdomai neutraliteto politikai. Ir trečia, Lietuvos piliečių parama Suomijai kare su Sovietų Sąjunga vertinama kaip pilietiškumo išraiška ir leidžia teigti, kad autoritarizmo sąlygomis Lietuvoje formavosi pilietinė visuomenė, kuri užėmė aktyvią prosuomišką poziciją Žiemos kare 1939–1940 m., o vėliau kovojo dėl šalies nepriklausomybės 1944–1953 m.

Diskutuojant dėl ateities tyrimų mikrolygmeniu, susidaro prielaidos toliau tirti, interpretuoti ir priėti prie naujų išvalgų apie Lietuvos ir jos piliečių laikyseną Žiemos kare.

¹⁰⁸ Pavyzdžiui, „priešas“ su didelėmis karinėmis pajėgomis puolė Karelijos sąsiauryje; visi „priešo“ puolimai buvo suomių atremti; „priešo“ karo laivai ir lėktuvai atakavo kai kurias suomių salas. Suomijoje atkaklios kovos. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 19, Nr. 780 (5182), p. 1; Suomijoje atkaklūs mūšiai. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 20, Nr. 783 (5185), p. 1.

¹⁰⁹ KIAULĖNAS. Kariaujanti Suomija. *Karys*, 1939, gruodžio 21, Nr. 59 (1079), p. 1487; GIRIUS, V. Sovietų Sąjungos ir Suomijos taika. *Kardas*, 1940, kovo 15, Nr. 6 (330), p. 143; VIKELIS, J. Įdomūs karybos elementai SSSR–Suomijos kare. *Kardas*, 1940, gegužės 1, Nr. 9 (333), p. 212.

Šaltiniai

1. *Joensuun Maakunta-Arkisto*. Ulkoministeriön arkisto. Kaunasin konsulinvirasto, kirjeistö 1939, F. 1, No. 241, 243–245, 255–256, 301, 304; kirjeistö 1940, F. 1, No. 1, 3, 7, 11, 14, 20, 24, 26, 33, 35, 41, 44, 55, 61–62, 64, 66–67, 108–109.
2. *Kardas*, 1939.12.01, Nr. 23 (323); 1940.02.01, Nr. 3 (327); 1940.03.15, Nr. 6 (330); 1940.04.15, Nr. 8 (332); 1940.05.01, Nr. 9 (333).
3. *Kariūnas*, 1940.05–06, T. 38, Nr. 5–6.
4. *Karys*. 1939.11.30, Nr. 56 (1076); 1939.12.07, Nr. 57 (1077); 1939.12.14, Nr. 58 (1078); 1939.12.21, Nr. 59 (1079); 1940.01.04, Nr. 1 (1081); 1940.01.25, Nr. 4 (1084); 1940.02.01, Nr. 5 (1085); 1940.02.15, Nr. 7 (1087); 1940.02.22, Nr. 8 (1088); 1940.03.7, Nr. 10 (1090); 1940.03.14, Nr. 11 (1091); 1940.03.21–28, Nr. 12–13 (1092–1093); 1940.04.04, Nr. 14 (1094).
5. *Lietuvos aidas*, 1939.11.30, Nr. 735 (5137); 1939.12.01, Nr. 738 (5140); 1939.12.04, Nr. 744 (5146); 1939.12.05, Nr. 747 (5149); 1939.12.06, Nr. 750 (5152); 1939.12.11, Nr. 760 (5162); 1939.12.12, Nr. 763 (5165); 1939.12.15, Nr. 772 (5174); 1939.12.23, Nr. 793 (5195); 1939.12.28, Nr. 799 (5201); 1939.12.29, Nr. 802 (5204); 1939.12.30, Nr. 805 (5207); 1940.01.02, Nr. 2 (5211); 1940.01.03, Nr. 4 (5213); 1940.01.11, Nr. 17 (5226); 1940.01.13, Nr. 21 (5230); 1940.01.20, Nr. 33 (5242); 1940.01.30, Nr. 49 (5258); 1940.02.02, Nr. 55 (5264); 1940.02.22, Nr. 87 (5296); 1940.03.07, Nr. 110 (5319); 1940.03.13, Nr. 120 (5329); 1940.03.14, Nr. 122 (5331); 1940.03.19, Nr. 130 (5339); 1940.03.28, Nr. 142 (5351); 1940.03.30, Nr. 146 (5356).
6. *Rytinis Lietuvos aidas*, 1939.11.30, Nr. 734 (5136); 1939.12.02, Nr. 740 (5142); 1939.12.03, Nr. 743 (5145); 1939.12.06, Nr. 749 (5151); 1939.12.07, Nr. 752 (5154); 1939.12.08, Nr. 755 (5157); 1939.12.10, Nr. 759 (5162); 1939.12.12, Nr. 762 (5164); 1939.12.13, Nr. 765 (5167); 1939.12.15, Nr. 771 (5173); 1939.12.19, Nr. 780 (5182); 1939.12.20, Nr. 783 (5185); 1939.12.27, Nr. 795 (5197); 1940.01.05, Nr. 7 (5216); 1940.01.08, Nr. 11 (5220); 1940.01.09, Nr. 12 (5221); 1940.01.10, Nr. 14 (5223); 1940.01.11, Nr. 16 (5225); 1940.01.12, Nr. 18 (5227); 1940.01.14, Nr. 22 (5231); 1940.01.15, Nr. 22 (5232); 1940.02.01, Nr. 52 (5261); 1940.02.02, Nr. 54 (5263); 1940.02.10, Nr. 68 (5277); 1940.02.13, Nr. 72 (5281); 1940.03.08, Nr. 111 (5320); 1940.03.09, Nr. 113 (5322); 1940.03.14, Nr. 121 (5330); 1940.03.20, Nr. 131 (5340); 1940.03.30, Nr. 145 (5354).
7. *Vakarinis Lietuvos aidas*, 1939.11.30, Nr. 736 (5138); 1940.12.04, Nr. 745 (5147); 1939.12.07, Nr. 754 (5156); Nr. 759 (5162); 1939.12.13, Nr. 767 (5169); 1939.12.21, Nr. 788 (5190); 1939.12.22, Nr. 791 (5193); 1939.12.28, Nr. 800 (5202); 1939.12.30, Nr. 806 (5208).
8. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 383, ap. 7, b. 1114, 2114.
9. *Sota-Arkisto, Helsonki*. Osasto sisu: Henkilötietokaavakkeita 1940, Tulo 672/24, 6574, 6574/7, 6574/9, 6574/11.
10. *Trimitas*. 1939.11.30, Nr. 48 (989); 1939.12.06, Nr. 49 (990); 1939.12.14, Nr. 50 (991); 1939.12.22, Nr. 51–52 (992–993); 1940.01.04, Nr. 1 (994); 1940.01.11, Nr. 2 (995); 1940.01.18, Nr. 3 (996); 1940.01.25, Nr. 4 (997); 1940.02.01, Nr. 5 (998); 1940.02.08, Nr. 6 (999); 1940.02.15, Nr. 7 (1000); 1940.02.22, Nr. 8 (1001); 1940.02.29, Nr. 9 (1002); 1940.03.08,

Nr. 10 (103); 1940.03.14, Nr. 11 (1004); 1940.03.21, Nr. 12 (1005); 1940.03.28, Nr. 13 (1006); 1940.04.11, Nr. 15 (1008); 1940.04.25, Nr. 17 (1010).

11. *Žiemos karas ir Lietuva (dokumentų rinkinys) = Talvisota ja Liettua (dokumenttien kokoelma) = Winter War and Lithuania (Collection of Documents)*. Sudarė A. Janužytė. Vilnius: VPU leidykla, 1997, 135 p.

Literatūra

1. ANBO-IV. *Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940 m.* [žiūrėta 2021 04 13]. Prieiga per internetą: <https://www.plienosparnai.lt/page.php?26>.
2. Ansaldo A.120. *Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940 m.* [žiūrėta 2021 04 13]. Prieiga per internetą: <https://www.plienosparnai.lt/page.php?981>.
3. BALKELIS, Tomas. Karo pabėgėlių krizė ir etninis konfliktas Lietuvoje 1939–1940 metais. *OIKOS: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2007, Nr. 4, p. 38–51 [žiūrėta 2021 03 18]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/33246>.
4. Dewoitine D.501L. *Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940 m.* [žiūrėta 2021 04 13]. Prieiga per internetą: <https://www.plienosparnai.lt/page.php?410>.
5. HEINO, Ulla-Liisa; WITIKKA, Irma; WITIKKA, Katri. Meidän Liettuamme. *Donelaitis*, 1996, Nr. 4, p. 19.
6. JANUŽYTĖ, Audronė. Lituaništinė medžiaga Suomijos archyvuose: Lietuva ir Žiemos Karas. *Lituanistika pasaulyje šiandien: darbai ir problemos* 3. Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 115–124.
7. KASPARAVIČIUS, Algimantas. *Lietuva 1938–1939 m. Neutraliteto iliuzijos*. Vilnius: Baltos lankos, 2010, 391 p.
8. LIEKIS, Šarūnas. *1939: The Year That Changed Everything in Lithuanian History*. Amsterdam, New York: Rodopi, 2010, 386 p.
9. *Talvisodan historia, osa 4*. Edited by Sotatieeten Laitoksen Sotahistoriallinen toimisto. Porvoo, 1979, p. 52.
10. Trimitas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [žiūrėta 2021 05 14]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/trimitas-2/>.
11. URBONAS, Vytas. Kardas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [žiūrėta 2021 05 14]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/kardas-3/>.
12. URBONAS, Vytas. Karys. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [žiūrėta 2021 05 14]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/karys-1/>.
13. Varanavičius Vytautas Karo lakūnas. 1904–1988. *Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940 m.* [žiūrėta 2021 03 29]. Prieiga per internetą: <http://www.plienosparnai.lt/page.php?242>.
14. VILKELIS, Gintautas. Lietuva ir Tautų Sąjunga. *Lituanistika*, 1994, Nr. 2 (18), p. 54.

15. VILKELIS, Gintautas. *Lietuvos ir Lenkijos santykiai Tautų Sąjungoje*. Vilnius: Versus aureus, 2006. 232 p.
16. ŽEIMANTAS, Vytautas. Lietuvos aidas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [žiūrėta 2021 06 22]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-aidas/>.

Assistance of People of Lithuania to Finland in the Winter War, 30 November 1939–12 March 1940

Dr. Audronė Janužytė

<https://orcid.org/0000-0001-6012-0598>

Mykolas Romeris University, Institute of Political Science, Ateities st. 20, Vilnius

E-mail: audrone_januzyte@mruni.eu

Summary

The events of 1938–1939 in Europe show that the countries maintained neutrality, and were unable to help one another in the event of a military aggression. This is evidenced by the Winter War where the governments of Scandinavian and Baltic countries, including Lithuania, took a neutralist position. Heads of the states and governments in their annual and special reports addressed to the Lithuanian public openly emphasised that they *strictly* maintained neutrality in international relations and in case of the war between the USSR and Finland. One of the questions which prompted the subject discussed in this article concern the opinions of citizens of Lithuania on their government's neutrality in view of the Soviet-Finnish War. Did the Lithuanian government and its citizens defend the same positions? If not, the question is what actions they took in this armed conflict. What was the influence of the Lithuanian media of the time on their civic position to assist Finland? The aim of the article is to examine the positions and actions of citizens of Lithuania in view of the Winter War, and to distinguish types of the assistance they provided to Finland as reflected in the context of Lithuanian media of the time. The sources and literature for analysis of the selected subject and aim can be classified into three groups. The first group is represented by letters of citizens of Lithuania written in 1939–1940 to Väinö Aarnio, the Finnish consul to Lithuania, which reflected the positions and actions of citizens of Lithuania at that time concerning assistance to Finland, and the documents relating to Lithuanian volunteers who fought in the Winter War. The second group encompasses diplomatic statements and research of the period revealing the behaviour of the Lithuanian delegation at the League of Nations when considering the issue of expelling the USSR due to its military aggression against Finland. The third group consists of the communications and political articles

in the press published in the official daily of the Lithuanian government *Lietuvos aidas* or such military newspapers and magazines as *Trimitas*, *Karys*, and *Kardas*, which showed the essential features of the conflict coverage to the general public of Lithuania. The following conclusions have been drawn after conducting the research: 1) on the one hand, the Baltic States, including Lithuania, remained neutral, lacked solidarity and did not help the Finns in the war with the USSR in the face of its military aggression against Finland; 2) on the other hand, a part of citizens of Lithuania resisted the neutralist policy of their government, i.e., they provided moral and financial support to the Finns, volunteered to fight for them, and together with the Finns defended the sovereignty and territorial integrity of Finland. This demonstrates the origins of a civic society developing in the authoritarian Lithuania of the time, and such society took an active pro-Finnish position in the Winter War in 1939–1940, and later fought for the independence of state of Lithuania in 1944–53; and 3) representatives of the Lithuanian press did not manage to remain fully unbiased and neutral in their coverage of the Winter War to the general public as the majority of statements and articles quite exhaustively discussed both the military actions of the USSR and Finland, and the moral, financial and military assistance of foreign countries as well as the involvement of volunteers in the war against the Soviets. Observers of the Lithuanian foreign policy used the word “enemy” to refer to the Soviet soldiers, thus clearly drawing the “red line” between the Soviet Union as the aggressor and Finland defending its sovereignty and territorial integrity. The Lithuanian media described Finnish soldiers as politically-conscious patriots who bravely and resolutely defended independence of their country, and could be an example of heroism to every small nation or state.

Gauta / Received 2021 07 03
Priimta / Accepted 2021 12 20